

Dnevi
ZIFF

Odlična FF

Odlični znanstvenoraziskovalni dosežki
raziskovalk in raziskovalcev FF UL
v letih 2021/22

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

**Odlična FF – Odlični
znanstvenoraziskovalni
dosežki raziskovalk in
raziskovalcev FF UL
v letih 2021/22**

Uredili: Sašo Jerše v sodelovanju
z Emo Karo in Anjo Muha
Oblikovanje in prelom: Jernej Kejžar
Založila: Založba Univerze v Ljubljani
Za založbo: Gregor Majdič,
rektor Univerze v Ljubljani
Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete
Univerze v Ljubljani
Za izdajatelja: Mojca Schlamberger Brezar,
dekanja Filozofske fakultete
Ljubljana, 2023
Publikacija je brezplačna.

Druga, dopolnjena e-izdaja. Publikacija je v digitalni
obliki prosto dostopna na [https://ebooks.uni-lj.si/
zalozbaul/](https://ebooks.uni-lj.si/zalozbaul/)

DOI: 10.4312/9789612971106

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 147524099

ISBN 978-961-297-110-6 (PDF)

odličnost -i ž (i) FF UL

Odličnost je beseda zahtevnih pomenov. Beseda nosi v sebi pomene vrhunskosti, izvrstnosti in izbranosti, pa tudi pomene skladnosti, harmonije, dobrote in lepote. Besedo odličnost sta izvezli, verjamem, Minerva, boginja modrosti, in Venera, boginja lepote, tudi ljubezni.

A enako kot to velja za druge besede, je tudi pomen besede odličnost stvar dogovora. O pomenu besed se ljudje dogovorijo, bodisi na glas bodisi na tiho bodisi na soncu opoldne bodisi v mraku na skrivnem bodisi vsi za vse bodisi vsi le za nekatere bodisi le nekateri za vse bodisi le nekateri za nekatere.

Tako je tudi z besedo odličnost na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Besedo odličnost, „znanstveno odličnost“, smo si znanstvenice in znanstveniki fakultete zapisali v svojo Strategijo znanstvenoraziskovalnega dela, sprejeto v začetku septembra 2021, v kateri smo si zadali cilj „doseganje znanstvene odličnosti, s katero bomo Filozofsko fakulteto umestili med najpomembnejše znanstvenoraziskovalne ustanove v Sloveniji in v mednarodnem prostoru za področje družboslovja in humanistike.“ In zavezali smo se, da bomo pri tem upoštevali „vrednote akademske svobode, znanja, odgovornosti, sodelovanja, etike, integritete in enakih možnosti ne glede na spol in osebne okoliščine, z namenom trajnostnega zagotavljanja načel enakopravne in vključujoče znanosti.“

Pomen besede odličnost si znanstvenice in znanstveniki naše fakultete vezemo sami. Naša odličnost naj bogati, navdihuje in navdušuje.

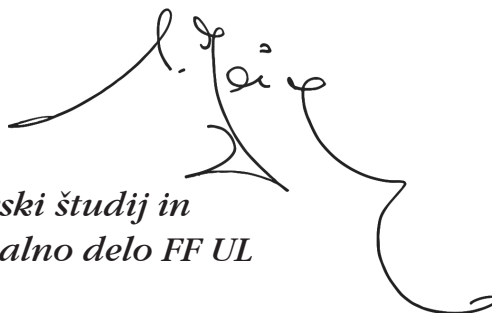
O tem pričajo naši, beri Vaši, znanstvenoraziskovalni dosežki preteklega akademskega leta, ki ste jih želeli posebej izpostaviti in smo jih, skladno Strategijo, zbrali v biltenu Odlična FF, ki je sedaj pred nami. Vaši dosežki pričajo o Vašem predanem in poglobljenem študiju, Vaših jasnih argumentih, Vaših finih uvidih in novih spoznanjih. Vaši dosežki pričajo o Vaši znanosti, Vaši znanstveni odličnosti.

Pričajo pa Vaši dosežki tudi o Vašem živem, pozornem in občutenem zanimanju za naš čas in človeka v našem času. Vaše zanimanje sta odlična humanistika in odlično družboslovje, znanost, ki človeka bogati, mu pomaga, mu hoče v njegovem času vsaj malo odpomoči.

Besedo odličnost tudi na naši fakulteti vezeta, verjamem, tudi Venera in Minerva.

Sašo Jerše

*prodekan za doktorski študij in
znanstvenoraziskovalno delo FF UL*

Odlična FF

Roman Kuhar in Milica Antić Gaber

Women as a linguistic footnote: Equality fatigue in the debate on gender-sensitive language in Slovenia. *Gender and language*. 2022, vol. 16, no. 3, 241–264.

Programska skupina *Problemi avtonomije in identitet v času globalizacije* (P6-0194),
vodja Milica Antić Gaber

Izvirni znanstveni članek Romana Kuharja in Milice Antić Gaber »Women as a linguistic footnote: Equality fatigue in the debate on gender-sensitive language in Slovenia« je jeseni 2022 izšel v tretji številki prestižne znanstvene revije *Gender and Language*, ki jo izdaja britanska znanstvena založba Equinox Publishing iz Sheffielda ob podpori International Gender and Language Association. Revija sodi v prvo četrtino na področju lingvistike (faktor vpliva za leto 2021 je 2.268) in v drugo četrtino na področju študij spolov, objava pa je po sistemu SICRIS opredeljena kot izjemen dosežek (A").

Avtorja v izhodišče svoje razprave postavljata odločitev senata Filozofske fakultete leta 2018 o generični rabi ženskega slovničnega spola kot vključujočega za vse spole v internih pravilnikih fakultete. S kritično analizo okvirjev sta analizirala 60 medijskih besedil o odločitvi senata, objavljenih med majem in decembrom 2018, in v njih identificirala štiri osnovne okvire: odločitev kot nedopusten jezikovni inženiring, kot znak pretirane politične korektnosti, kot napačno rešitev za preseganje dejanskega obstoja seksizma v jeziku oziroma kot pozitivno spremembo. Avtorica in avtor ugotavljata, da je mnoge argumente, uporabljene v slovenski razpravi, moč najti v podobnih razpravah drugod, se je pa v analiziranih medijskih poročilih pojavil tudi nov diskurzivni okvir, ki ga ni mogoče umestiti na klasični feministični-protifeministični kontinuum, saj temelji na zasičenosti z enakostjo in razumevanjem, da je enakost spolov domnevno že dosežena.

Ksenija Bogetić, urednica posebne številke revije »Language and Gender in Central and Eastern Europe«, je o članku zapisala, da avtorja v njem »prepričljivo pokažeta, kako to stališče (tj. zasičenost z enakostjo) pridobiva pomen v okviru širših diskurzov političnega razočaranja in 'utrujenosti' v postsocialističnih družbah, kar poseblja položaj, v katerem desna antigenderistična stališča pridobivajo avtoriteto z zadovoljevanjem relevantnih vprašanj v življenjski realnosti državljanek in državljanov.«

Objava članka Romana Kuharja in Milice Antić Gaber »Women as a linguistic footnote: Equality fatigue in the debate on gender-sensitive language in Slovenia« predstavlja pomemben doprinos k interdisciplinarni obravnavi družbenih vprašanj. Revija *Gender and Language* je, kot je zapisano na njihovi spletni strani, trenutno edina akademska revija, ki se hkrati osredotoča na specifičen preplet vprašanj

spola in jezika in objavlja rezultate študij, ki se z vprašanjem spola ukvarjajo skozi diskurzivna polja družbenih institucij, vključno z mediji, politiko in vsakdanjim življenjem.

KUHAR, Roman in ANTIĆ GABER, Milica. Women as a linguistic footnote: Equality fatigue in the debate on gender-sensitive language in Slovenia. *Gender and Language*. 2022, vol. 16, no. 3, str. 241–264. ISSN 1747-6321. COBISS.SI-ID 132340227. DOI <https://doi.org/10.1558/genl.21680>.

Tomaž Erjavec, Nikola Ljubešić, Andrej Pančur, Darja Fišer idr., **The ParlaMint corpora of parliamentary proceedings. *Language resources and evaluation*. 2022, 1–34.**

Programska skupina *Digitalna humanistika: viri, orodja in metode* (P6-0436),
vodja Darja Fišer

Zapisi parlamentarnih debat so zaradi svoje unikatne vsebine, strukture in jezika pomembni za raziskovanje v različnih disciplinah v humanistiki in družboslovju, kot so politologija, sociologija, zgodovinopisje, analiza diskurza, sociolingvistika, multilingvistika in druge. Z vse pomembnejšo vlogo parlamentov in spreminjajočim odnosom parlamentov z javnostjo in množičnimi mediji na eni strani ter izvršilno vejo in mednarodnimi organizacijami na drugi strani so empirične raziskave ter razvoj analitičnih orodij, ki omogočajo primerjalne in trans-nacionalne analize nujno potrebne za boljše razumevanje parlamentarnega diskurza in njegovega širšega družbenega vpliva. Še posebej so pomembne študije, ki se posvečajo družbeni raznolikosti (ženske, manjšine, marginalizirane skupine), medkulturne študije in študije regionalnih in globalnih katastrof, kot je na primer pandemija COVID-19.

V pričujočem prispevku so predstavljeni korpusi ParlaMint, ki vsebujejo transkripcije parlamentarnih debat v 17 evropskih nacionalnih parlamentih in obsegajo več kot pol milijarde besed. Korpusi so enovito kodirani, lingvistično anotirani z mednarodno usklajeno označevalno shemo po načelih odvisnostne slovnice UD in vsebujejo bogate metapodatke o 11.000 govorkah in govorcih ter imenske entitete. Vzorci korpusov in pretvornih skript so dostopni preko repozitorija GitHub, celotni korpusi pa so odprto dostopni preko konkordančnikov NoSketch Engine in KonText ter za prenos preko CLARIN.SI repozitorija. Korpusi so že bili uporabljeni za različne raziskave, prav tako pa tudi na hackathonu digitalne humanistike v Helsinkih na Finskem.

ERJAVEC, Tomaž, LJUBEŠIĆ, Nikola, PANČUR, Andrej, FIŠER, Darja idr. The ParlaMint corpora of parliamentary proceedings. *Language resources and evaluation*. 2022, str. 1–34. ISSN 1574-0218. DOI: 10.1007/s10579-021-09574-0. COBISS.SI-ID 96648451.

Darja Fišer, Andreas Witt (ur.)

CLARIN : the infrastructure for language resources, (Berlin, Boston: De Gruyter, 2022).

Programska skupina *Digitalna humanistika: viri, orodja in metode* (P6-0436),
vodja Darja Fišer

CLARIN je raziskovalna infrastruktura za jezikovne vire in tehnologije, ki omogoča varno in trajno hrambo, deljenje ter ponovno uporabo jezikovnih podatkov in orodij za raziskovanje v humanistiki in družboslovju. V desetih letih obstoja je zrasla v bogato omrežje avtorjev, uporabnikov in izobraževalcev jezikovnih virov in orodij iz 25 držav članic in opazovalk, v okviru katerih deluje 70 centrov z repozitoriji, ki ponujajo več kot 900.000 vnosov. S prehodom iz faze snovanja in razvoja v fazo stabilne rasti postaja CLARIN-ov eksplicitni in implicitni institucionalni spomin neprecenljiv ne samo za najrazličnejše vrste sedanjih in prihodnjih članov CLARIN-ove mreže, temveč tudi za izobraževalne ustanove, organe financiranja, snovalce politik in sorodne raziskovalne infrastrukture. Kljub temu, da so posamični CLARIN-ovi dosežki dokumentirani v številnih prispevkih na znanstvenih delavnicah, konferencah in v revijah, nikoli niso bili zbrani in izčrpno ter pregledno predstavljani v skupni publikaciji, kar je poglavitni cilj te monografije.

Ob 10. obletnici CLARIN ERIC sva urednika želela ponuditi publikacijo, ki bo uporabna za raziskovalke in raziskovalce ter predavateljice in predavatelje z različnih področij v družboslovju in humanistiki, kot so jezikoslovje, digitalna humanistika, literarne študije, zgodovinopisje, medijske študije, komunikologija in politologija. Ker pa je CLARIN ena prvih ERIC-ov, ki jih je ustanovila Evropska komisija, sva knjigo želela narediti relevantno tudi za vse, ki jih zanimajo raziskovalne in razvojne politike Evropske unije. Novembra 2020 sva objavila poziv za prispevke, ki predstavljajo organizacijo in člane CLARIN, njene cilje in delovanje, orodja in vire, ki jih CLARIN nudi, ter najvidnejše primere uporabe in zgodbe o uspehu. Odziv je povsem presegel najina pričakovanja, saj se je s prispevki odzvalo več kot 109 avtoric in avtorjev iz celotne skupnosti CLARIN. Prispevke sva urednika recenzirala in rezultat celotnega procesa, ki se je zaključil septembra 2022, je obsežna monografija, ki je izšla pri založbi De Gruyter. Na 800 straneh prinaša 31 prispevkov, ki so razvrščeni v 4 sklope: Uvod v CLARIN, Tehnična infrastruktura CLARIN, Infrastruktura znanja CLARIN in Raziskave, ki jih CLARIN omogoča. Posebej sva ponosna, da monografija ne vsebuje le prispevkov, ki opisujejo, kako je CLARIN zgrajen in kaj ponuja, temveč tudi prispevke raziskovalk in raziskovalcev z zelo raznolikimi profili in raziskovalnimi interesi, ki nazorno pokažejo, kako so si z infrastrukturo CLARIN pomagali pri raziskovalnem delu.

Predstavitev ozadja priprave monografije in njenega pomena za raziskovalno skupnost je v obliki pogovora z urednikoma na voljo na spletni strani <https://blog.degruyter.com/andreas-witt-and-darja-fiser-on-clarin-the-infrastructure-for-language-resources/>.

FIŠER, Darja (urednik), WITT, Andreas (urednik). *CLARIN: the infrastructure for language resources*. Berlin; Boston: De Gruyter, 2022. 810 str. ISBN 978-3-11-076734-6, ISBN 978-3-11-076737-7. (PDF), ISBN 978-3-11-076740-7 (EPUB). DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110767377>. COBISS.SI-ID 126070275.

Enrico Lucchese in Matej Klemenčič (ur.)

Patrons, intermediaries, Venetian artists in Vienna & imperial domains (1650-1750), Storia dello spettacolo, 2 (Firenze: Edizioni Polistampa, 2022).

Programska skupina *Slovenska umetnost in umetnost Srednje Evrope in Jadrana* (P6-0199), vodja Matej Klemenčič

Zbornik *Patrons, intermediaries, Venetian artists in Vienna & imperial domains (1650-1750)* je v uredništvu Enrica Luccheseja in Mateja Klemenčiča izšel pri florentinski založbi Edizioni Polistampa jeseni 2022. Knjiga, ki je tudi prosto dostopna na repozitoriju Univerze v Ljubljani (<https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=138739>), je eden od rezultatov projekta, ki ga je imel Enrico Lucchese na Oddelku za umetnostno zgodovino FF UL (in središču ICCHS) od 1. aprila 2019 do 31. marca 2022, osnova zanjo pa je bil mednarodni simpozij z naslovom *Naročniki, posredniki in beneški umetniki na Dunaju in v cesarskih deželah (1650-1750)*, ki je bil organiziran preko platforme ZOOM na FF UL konec septembra 2020.

Monografija združuje prispevke predavateljev in drugih raziskovalcev, osredotoča pa se na vlogo posrednikov med naročniki in umetniki, torej na tisti del naročniških študij, ki v zgodovini umetnosti zgodnjega novega veka po izidu slovite knjige Francisa Haskellja *Patrons and Painters* leta 1963 ni bil v prvem planu. Pri tem kot prostor raziskav izpostavlja predvsem dežele Svetega rimskega cesarstva in še posebej prostor med Benetkami in Dunajem, kot protagoniste pa predvsem beneške umetnike in z njimi povezane naročnike in posrednike v stoletju med 1650 in 1750, v času, ko je bilo umetnostno naročništvo na Dunaju vpleteno v široko, kozmopolitsko omrežje. Svoje raziskave predstavlja 25 raziskovalk in raziskovalcev iz Avstrije, Belgije, Češke, Hrvaške, Italije, Nemčije in Slovenije, ki med drugim pišejo o družini Burnacini, Canalettu, Rosalbi Carrieri, Lorenzu Mattielliju, Me-

tastasiju, Giovanniju Paccasiju, Giovanniju Antoniju Pellegriniju, Francescu Robbi in Antonu Marii Zanettiju. Tematsko je knjiga razdeljena na tri sklope: Med Benetkami in Dunajem – omrežje posrednikov; Center in periferija: Beneška umetnost v cesarskih deželah; Posredniki na Dunaju, posredniki v Evropi – nekaj študijskih primerov. Za obravnavano obdobje in osebe je značilna tesna povezanost likovnih in uprizoritvenih umetnosti, zato je bila knjiga sprejeta za objavo v zbirko *Storia dello Spettacolo*, ki jo je zasnoval Siro Ferrone, emeritirani profesor zgodovine gledališča na florentinski univerzi.

Izid monografije, ki predstavlja pomembno metodološko osredotočenje naročniških študij in ki spretno povezuje in prepleta velika imena evropske umetnosti (Rosalba Carriera, Canaletto, Francesco Algarotti) z manj znanimi protagonisti, umetniki, naročniki in posredniki, preprašuje pa tudi razmerje med umetnostnimi središči (Dunaj, Benetke) in periferijo, pomeni pomembno osvežitev raziskav baročne umetnosti srednjeevropskega in jadranskega prostora, obenem pa daje številne iztočnice za nadaljnje raziskave.

LUCCHESI, Enrico (urednik, avtor dodatnega besedila), KLEMENČIČ, Matej (urednik): *Patrons, intermediaries, Venetian artists in Vienna & imperial domains : (1650-1750)*. *Storia dello spettacolo*, 2. Firenze: Leonardo Libri, 2022. 500 str., ISBN 978-88-596-2263-5. COBISS.SI-ID 126503683.

Svanibor Pettan, Naila Ceribašić in Don Niles (ur.)

***Celebrating the International Council for Traditional Music: Reflections on the First Seven Decades* (Ljubljana: University of Ljubljana Press & International Council for Traditional Music, 2022)**

Programska skupina *Raziskave slovenske glasbene preteklosti* (P6-0004),
vodja Metoda Kokole

Celebrating the International Council for Traditional Music: Reflections on the First Seven Decades (Praznovanje Mednarodnega združenja za tradicijsko glasbo: razmišljanja o prvih sedmih desetletjih) je izjemna knjiga, ki smo jo leta 2022 objavili v koprodukciji med našo (fakultetno, univerzitetno) založbo ter vodilnim svetovnim združenjem etnomuzikologov in etnokoreologov ICTM, ki mu predlagatelj Svanibor Pettan (Oddelek za muzikologijo FF UL) v potekajočem mandatu tudi predsedujem. Bil sem pobudnik, vodilni izmed treh urednikov knjige ter avtor štirih člankov.

Knjiga povezuje razmišljanja več kot sto znanstvenikov z različnih koncev sveta o zgodovini, trenutni dinamiki in perspektivah združenja. Članki slonijo na spoznanjih pridobljenih s pomočjo študija zgodovinskih virov in arhivskih gradiv, kar je v mnogih primerih združeno z osebnimi izkušnjami avtorjev in njihovim ponotranjenim pisanjem. Razdeljena je na sklope o nastanku in delovanju združenja, upravljanju, znanstvenih srečanjih, študijskih skupinah, publikacijah in akumuliranem znanju ter o pogledih posameznih članov. Knjiga določa mesto ICTM v akademskem in družbenopolitičnem kontekstu glasbenih in plesnih študij v svetovnem merilu.

*

»Ustanovljeno leta 1947 in povezano z Unescom je ICTM najpomembnejše znanstveno združenje za preučevanje glasbenih in plesnih tradicij vsega sveta. Avtorji člankov v monografiji so imeli pomembne vloge v zgodovini združenja in so med vodilnimi znanstveniki na študijskem področju, ki je splošno znano kot etnomuzikologija in etnokoreologija. Njihovi pogledi v prvi osebi na ključne dogodke v zgodovini združenja podajo tej knjigi nesporno pristnost in avtoriteto. Knjiga ponuja izjemno podrobno in popolno sliko znanstvenega združenja in ne vem za nobeno drugo tovrstno publikacijo. Sedem delov knjige zajema vse vidike delovanja kompleksne mednarodne organizacije, katere upravno središče je v več kot sedemdesetletni zgodovini delovalo na številnih koncih sveta, vključno s Slovenijo.

Akadske discipline običajno dojemamo skozi znanstvene monografije in članke v revijah, ki jih ustvarjajo raziskovalci na njihovih področjih. Premalo pozornosti je bilo na katerem koli raziskovalnem področju posvečeno organizacijski infrastrukturi, ki podpira in omogoča objavo in razširjanje raziskovalnih ugotovitev. Knjiga v celoti in temeljito zapolnjuje to vrzel v znanju. Uredniki so opravili sijajno delo pri organizaciji monografije in iskanju najprimernejših avtorjev za pisanje posameznih poglavij. Ker ponuja vpogled brez primere v zgodovino njihove akademske discipline, jo bodo brali znanstveniki ki raziskujejo glasbo in njihovi napredni podiplomski študenti po vsem svetu«.

Timothy Rice (UCLA, ZDA)

»Monografija predstavlja zgodovino mednarodne akademske organizacije in hkrati ponazarja razvoj etnomuzikologije v globalnem merilu. Sestavlja jo več kot šestdeset člankov, ki razkrivajo tako diahronično kot tudi sinhronično delovanje združenja in ustvarjanje znanja. Obravnava Svetovno mrežo, ki jo je vzpostavil ICTM, ter paradigmatične premike skozi razvojna obdobja, ki jih zaznamujeta odprtost in vitalnost.

Akademske pogledi in pogum nekdanjih pionirjev etnomuzikološke stroke so v tej knjigi predstavljeni na kredibilen in hkrati življenjski način. Poleg tega publikacija, v kateri so avtorji člankov številni neposredni udeleženci, pokaže, kako je ta akadem-

ska organizacija ustanovila in razširila znantveno področje in institucionalno bazo. Ta spoštuje raznolike akademske tradicije od »evropske ljudske glasbe« do glasb sveta v njihovih kulturnih kontekstih, v introspektivnih, empiričnih in praktičnih obravnavah zgodovine od 20. stoletja do danes. Knjigo z navdušenjem priporočam bralcem na področjih humanistike in družboslovja«.

Xiao Mei (Glasbeni konservatorij Šanghaj, Kitajska)

PETTAN, Svanibor, CERIBAŠIĆ Naila in NILES, Don (uredniki): *Celebrating the International Council for Traditional Music: Reflections on the First Seven Decades*. Ljubljana: University of Ljubljana Press & International Council for Traditional Music, 2022. 474 str., ISBN 978-961-7128-44-4 (tiskana knjiga), ISBN 978-961-7128-39-0. (e-knjiga). DOI: <https://doi.org/10.4312/978-961-7128-39-0>. COBISS.SI-ID 108722947 (tiskana knjiga), COBISS.SI-ID 108668931 (e-knjiga).

Irma Potočnik Slavič, Tomaž Cunder Eva Šabec Korbar, Matej Bedrač, Goran Šoster

Izvajanje pristopa LEADER/CLLD v Sloveniji, GeograFF, (Ljubljana: Založba Univerze, 2022).

Programska skupina *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije (P6-0229)*,
vodja Barbara Lampič

Monografija predstavlja celovito in strokovno analizo procesov, ki so po osamosvojitvi ključno vplivali na razvoj podeželja v Sloveniji. Pomembna je za geografsko, pa tudi za vse druge stroke, ki se ukvarjajo z razvojem podeželja, saj predstavlja pomemben prispevek k razvoju znanstvenega proučevanja izvajanja in učinkov politike razvoja podeželja. Kot soavtorsko delo predstavlja interakcijo strokovnjakov in praktikov s področja razvoja podeželja: povezuje univerzo z raziskovalnimi inštituti, razvojnimi agencijami, snovalci razvojnih politik, odločevalci ter neposrednimi strokovnimi sodelavci, ki politiko razvoja podeželja udejanjajo na »terenu«. Izšla je pri Znanstveni založbi Filozofske fakultete (v zbirki GeograFF), tisk je bil financiran iz Mreže za podeželje – Tehnične pomoči Programa razvoja podeželja, s pomočjo Društva za razvoj slovenskega podeželja in Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Slovenija vsekakor ima izkušnje pri razvoju podeželskih območij. Omeniti velja programe Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV), ki so se v posameznih časovnih obdobjih nadgrajevali in dopolnjevali; pobudo LEADER temelječo na sedmih načelih, ki je prerasla v razvojni pristop »od spodaj navzgor« ter aktualni lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost (CLLD - angl. *community-led local development*) kot pomemben pristop na področju razvoja podeželja v okviru evropske skupnosti.

Pristop in program LEADER/CLLD sta izrazit primer večnivojskega vodenja: z vzpostavitvijo 33 (v obdobju 2007 – 2013) oziroma 37 (v obdobju 2014 – 2020) lokalnih akcijskih skupin so se oblikovale nove razvojne strukture in nova središča znanja na subregionalni ravni. Ta povezujejo že uveljavljene in nove akterje, ki pristopajo in sodelujejo pri izvajanju aktivnosti za spodbujanje lokalnega razvoja. Pri tem je ključna priprava strategije lokalnega razvoja, ki predstavlja temeljni dokument za izvajanje programa LEADER/CLLD na lokalni ravni. Monografija v petih poglavjih in na 300 straneh temeljito analizira in predstavi procese (razvojne, organizacijske, upravljaljske) in deležnike, ki so vodili k uveljavitvi pristopa LEADER/CLLD v Sloveniji.

Pri svojem večletnem delu so avtorji uporabili učinkovito kombinacijo kvantitativnih (zbiranje in analiza primarnih baz podatkov: SURS, MKGP, MGRT, ARSKTRP; izvedba treh e-anket – med člani LAS, izvajalci projektov, izbranimi lokalnimi akcijskimi skupinami; analiza časopisnih člankov; analiza vseh LEADER/CLLD projektov, izvedenih od 2007 do 2020), kvantitativnih-kvalitativnih (analiza intervjujev z metodo Atlas.ti) in kvalitativnih (intervjuji, fokusne skupine, okrogla miza in diskusija, reflektivno razmišljanje) metod.

V monografiji je večina podatkov (prvič!) obsežno predstavljena tabelarično in kartografsko na ravni lokalnih akcijskih skupin. Soavtorji analitične ugotovitve bogato ilustrirajo z neposrednimi utemeljitvami in pojasnili intervjuvancev. Monografija vsebuje 84 slik in 20 preglednic, v 50-stranski prilogi pa so še dodatne preglednice, ki nudijo podrobnejšo predstavitev posameznih kazalnikov na ravni lokalnih akcijskih skupin in bodo nedvomno v pomoč pri pripravi strategij lokalnega razvoja, kar še dodaja vrednost in dokumentarnost vsebine monografije. Avtorjem je uspelo zbrati dovolj podatkov, mnenj in izkušenj s »terena«, ki realno prikazujejo program LEADER/CLLD z vsemi njegovimi izzivi – tako po izvajalski kot tudi upravljaljski strani.

POTOČNIK SLAVIČ, Irma, CUNDER, Tomaž, ŠABEC KORBAR, Eva, BEDRAČ, Matej, ŠOSTER, Goran: *Izvajanje pristopa LEADER/CLLD v Sloveniji*. GeograFF. Ljubljana: Založba Univerze, 2022. 307 str., ISBN 978-961-297-004-8 (tiskana knjiga), ISBN 978-961-297-003-1 (e-knjiga). COBISS.SI-ID 125120515 (tiskana knjiga). COBISS.SI-ID 124946947 (e-knjiga).

Katja Vintar Mally, Nejc Bobovnik, Lea Kimovec, Barbara Lampič
Changes in (sustainable) development of Slovenian small towns. *European Countryside*. 2022, vol. 14, no. 1, 87–103.

Programska skupina *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije* (P6-0229),
vodja Barbara Lampič

V Sloveniji so mala mesta, ki imajo od 5000 do 15.000 prebivalcev, v raziskovanjih pogosto spregledana, so pa ključna za spodbujanje skladnejšega regionalnega in lokalnega razvoja, zlasti v kontekstu doseganja ciljev trajnostnega razvoja. V prispevku so predstavljeni rezultati preučitve stopnje trajnosti za vsa slovenska mala mesta (teh je skupaj 32), pomembna pa je tudi primerjava z rezultati predhodne sorodne študije izpred skoraj 20 let, saj avtorji ugotavljajo smeri razvoja slovenskih malih mest na vseh treh poljih trajnosti. Delo je neposredno povezano z raziskovalno usmeritvijo programa *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije*, nadgrajuje področje raziskav s področja trajnostnega urbanega razvoja, razvoja podeželja in kakovosti bivalnega okolja, v metodološkem delu pa nadgrajuje sorodne raziskave v drugih evropskih državah.

Za proučevanje trajnosti manjših mest je bil razvit poseben nabor dvanajstih kazalnikov trajnostnega razvoja (ekonomskih, socialnih in okoljskih). Nabor kazalnikov omogoča celovit, sicer kvantitativen vpogled v delovanje mestnih sistemov. Omogoča tudi določitev stopnje trajnosti na ekonomskem, socialnem in okoljskem področju za posamezno malo mesto, v sklepnem koraku pa še določitev skupne stopnje trajnosti (v letu 2018, tj. zadnje leto z razpoložljivimi podatki v času študije) in primerjalno analizo izračunov večine vključenih kazalnikov za leto 2002.

Primerjava med leti 2002 in 2018 je pokazala, da so se slovenska mala mesta v tem obdobju večinoma uspešno približevala ciljem trajnostnega razvoja, ob tem pa je bilo moč identificirati tako tista mesta, ki so v teh prizadevanjih (iz različnih razlogov) zaostajala, kot tudi razvojna področja, na katerih so trendi z vidika trajnosti neugodni. Izračuni s pomočjo vključenih kazalnikov trajnostnega razvoja so pokazali pozitivne trende oziroma približevanje malih mest ciljem trajnostnega razvoja tako na ekonomskem, socialnem kot tudi okoljskem področju. Na ekonomskem področju se je gospodarska rast odražala v večjih dohodkih prebivalstva, sočasno so se zviševale tudi cene nepremičnin, vse večji delež prebivalstva pa je zaposlen v storitvenih dejavnostih. Na gospodarskem področju se je za neugodno izkazalo le poslabšano razmerje med številom delovnih mest in številom delovno aktivnega prebivalstva. Na socialnem področju kot razvojno neugodno prepoznavamo slabšanje starostne sestave prebivalstva malih mest s hitrim staranjem prebivalstva, spodbudni pa so bili zmanjševanje brezposelnosti, izboljševanje izobrazbene sestave

prebivalstva in dobra dostopnost socialnih storitev. Za geografsko obravnavo ima poseben pomen vidik okoljske trajnosti. Tudi okoljski kazalniki so pokazali napredek pri približevanju okoljski trajnosti v zadnjih dveh desetletjih, kar nakazuje na boljšo kakovost bivalnega okolja in življenja v slovenskih malih mestih. Ugotavljamo pa poslabšanja razmerja med ekološko stabilnimi (npr. gozd, kmetijska zemljišča) in ekološko nestabilnimi površinami (pozidane površine), ki je predvsem posledica (hitre in nenadzorovane) izgube zemljišč. Velika prostorska dinamika je morda prav v malih mestih še intenzivnejša kot na ravni države, kar v prihodnje utegne predstavljati enega ključnih izzivov za to kategorijo naselij.

Raziskava s sintezno oceno pokaže, da sta najvišjo stopnjo trajnosti dosegli le mesti Izola in Lucija/Portorož (obe v obalno-kraški statistični regiji), ki sta izstopali po ekonomski in okoljski trajnosti, medtem ko je večina obravnavanih malih mest kazala povprečno stopnjo trajnosti. Podpovprečno stopnjo trajnosti je zabeležilo šest malih mest, ki so imela podpovprečno stopnjo ekonomske trajnosti in večinoma tudi podpovprečno stopnjo socialne trajnosti: Brežice, Črnomelj, Hrastnik, Kočevje, Trbovlje in Zagorje ob Savi. Vsa navedena mesta pripadajo trem sosednjim statističnim regijam na jugovzhodu Slovenije.

V splošnem so največje razlike med malimi mesti v doseganju ciljev trajnostnega razvoja na ekonomskem področju, najmanjše pa na okoljskem področju, kar se sklada tudi z ugotovitvami sorodnih raziskav na ravni slovenskih statističnih regij. Za slovensko podeželje so ugotovitve raziskave spodbudne, saj mala mesta ostajajo hrbtenica in spodbujevalec njegovega razvoja, prebivalci malih mest pa prek ponudbe in povpraševanja vplivajo tudi na socialno, ekonomsko in okoljsko trajnost svojega širšega zaledja.

VINTAR MALLY, Katja, BOBOVNIK, Nejc, KIMOVEC, Lea, LAMPIČ, Barbara. Changes in (sustainable) development of Slovenian small towns. *European Countryside*. 2022, vol. 14, no. 1, str. 87–103. ISSN 1803-8417. DOI: <https://doi.org/10.2478/euco-2022-0005>. COBISS.SI-ID 104401411.

Jernej Zupančič

Slovenske manjšine v sosednjih državah, Razprave FF (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2022).

Programska skupina *Trajnostni regionalni razvoj Slovenije (P6-0229)*,
vodja Barbara Lampič

Monografija Jerneja Zupančiča, predavatelja na Oddelku za geografijo FF UL, predstavlja avtohtone slovenske narodne manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Čeprav je zasnovana z geografskega zornega kota, je po vsebini izrazito večdisciplinarna. V skoraj enaki meri kot geografiji pritiče delo tudi področju narodnega vprašanja; to je področju, ki je avtorjeva raziskovalna stalnica in izraz kontinuiranega večdesetletnega raziskovalnega dela, ne glede na projektne in programske okvire, v katerih se je raziskovanje Slovencev v sosednjih državah odvijalo. V vsebinskih okvirih programa, v katerem je monografija tudi nastala, v trajnostnem regionalnem razvojnem konceptu igra narodno vprašanje morda (ali pa predvsem navidezno) marginalno vlogo. Zato je potrebno izpostaviti temeljno noto širše razumljene trajnosti, ki ob materialni/prostorski komponenti nujno upošteva tudi tisto, ki je najpomembnejši agens procesov, ki trajnostni koncept vodijo ter obenem naslovnik, ki mu je trajnostni razvoj namenjen: človeku oziroma družbi. V monografiji je to najprej celota (slovenski narod) in nato njegov posebni del, tj. slovenske narodne manjšine s svojim manjšinskim prostorom. Človeški (socialni, kulturni) kapital, ki ga predstavljajo manjšine, postane opredmeten smisel trajnostnega razmišljanja in koncipiranja v okvirih nacionalnega razvoja, medtem ko na širši ali celo globalni ravni postavlja temelje vzdrževanja kulturne heterogenosti in vitalnosti.

Monografija je povzela, povezala in nadgradila dosedanja spoznanja o slovenskih manjšinah, predstavila njihovo družbeno strukturo, izpostavila politični historiat, opredelila njihov pomen in vlogo, manjšinskemu poselitvenemu in širšemu funkcijskemu prostoru pa dodala prostorsko (regionalno) razlago in povzela različne disciplinarne dosežke. Združevanje dosedanjega vedenja o slovenskih manjšinah dobi razvojno (in s tem, predvsem mislim na področje človeških virov) noto trajnostne koncepcije (ta namreč tvori srž raziskovalnega programa in ga, ker je geografija izrazito večpodročna, široka veda, razširja na različna problemska polja) tudi z obravnavo manjšinskega dela naroda.

Monografijo sestavljajo trije deli. Prvi je teoretični in zajema predstavitev narodnega vprašanja z vidika etnogeneze evropskih narodov, med katerimi je slovenski njen osrednji del. Manjšine so evropska tipika; posledica razvoja etničnih korpusov in politične delitve ob održavljanjih narodov. Nobena druga celina še zdaleč ni razvila

tolikšne mere varstva narodnih manjšin kot bistvene komponente mednarodnih odnosov, čeprav so mnoge prakse še daleč od zelenega in smiselnega. Tu stoje slovenski primeri (in to lahko tako konstatiramo prav zaradi evropske ravni obravnave narodnega in manjšinskega vprašanja) kot tipični evropski primeri. Poznavanje stanja, procesov, odnosov in politik do manjšin v slovenskem sosedstvu nam dejansko razkrije mnoge značilnosti evropskega manjšinskega sveta tako z vidika prednosti in (dobrih) praks kakor problemov. Tako spoznanje je v prvi vrsti napotek k vključevanju slovenskih manjšinskih vprašanj v kontekst razvoja nacionalnih človeških virov; torej ene od ključnih komponent trajnostnega razvoja Slovenije in Slovencev. Drugi del sestavlja prikaz politično-teritorialnega oblikovanja Slovenije in s tem simultano tudi slovenskih manjšin v sosedstvu, kakor tudi etnične heterogenosti prebivalstva Slovenije. Tretji del prikazuje slovenske skupnosti po sosednjih državah, pri čemer se izpostavljajo tipične vsebine kot so analiza poselitvenega in funkcijskega teritorija, številčni razvoj manjšin ter njihov položaj, strukturne značilnosti in različni vidiki organiziranosti.

Evropska primerjava, teoretična podlaga, povezanost politično-teritorialnega razvoja, strukturnih značilnosti manjšinskega poselitvenega in funkcijskega prostora ter organizacija manjšin so ključne značilnosti, ki predstavljajo novost ne le v geografski obravnavi narodnega vprašanja ampak tudi v sklopu etničnih študij na splošno. Delo predstavlja doslej najbolj obširen prikaz različnih manjšinskih etničnih statistik in zato – poleg prej navedenih dimenzij – nedvomno referenčno za široko področje slovenskih človeških virov.

ZUPANČIČ, Jernej: *Slovenske manjšine v sosednjih državah*. Razprave FF. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2022. 419 str., ISBN 978-961-7128-83-3 (tiskana knjiga), ISBN 978-961-7128-81-9 (e-knjiga). COBISS.SI-ID 119063811 (tiskana knjiga). COBISS.SI-ID 118992643 (e-knjiga).

Barbara Samaluk, Kairit Kall

Trade union project-based revitalization strategies in Central and Eastern Europe: The Case of Slovenia and Estonia, *European Journal of Industrial Relations*, 2022.

Programska skupina *Pedagoško-andragoške raziskave – Učenje in izobraževanje za kakovostno življenje v skupnosti* (P5-0174), vodja Jasna Mažgon

Raziskovalki Barbara Samaluk s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter Kairit Kall z Univerze Tallinn v Estoniji, razkrivata projektne revitalizacijske strategije v Sloveniji in Estoniji ter s tem razširjata vedenje o sindikalnih virih potrebnih za ohranjanje projektnih revitalizacijskih strategij ter konceptualno razumevanje prestrukturiranja sindikalnih organizacij.

Barbara Samaluk in Kairit Kall sta letos objavili članek *Trade union project-based revitalization strategies in Central and Eastern Europe: The Case of Slovenia and Estonia* v prestižni reviji s področja industrijskih odnosov *European Journal of Industrial Relations*, ki se na seznamu mednarodnih baz podatkov uvršča v prvo četrtino revij, s faktorjem vpliva 1.978, ter dosega vse kvantitativne kriterije nadpovprečne znanstvene uspešnosti (A⁺, A⁺ in A1/2). Članek izhaja iz komparativne raziskave, ki proučuje sindikalno revitalizacijo skozi proces projektnega prestrukturiranja sindikalnih organizacij v Sloveniji in Estoniji. Gre za državi, ki ju zaznamujejo raznoliki sistemi industrijskih odnosov, vendar podobni zunanji izzivi in priložnosti, ki so se pojavili z vstopom v Evropsko unijo ter njenimi (projektno-finančnimi) mehanizmi vladanja in posledicami globalne ekonomske krize leta 2008. Članek je izviren zato ker kombinira spoznanja s področij industrijskih odnosov in organizacijskih študij, ki povezano nudijo dobre izhodiščne koncepte za raziskovanje projektnih revitalizacijskih strategij sindikalnih organizacij, ki so sicer obravnavane kot trajne organizacije, ki se financirajo iz prispevkov članstva. Kljub temu, da pretekle raziskave že kažejo primere kratkotrajnih projektno-financiranih sindikalnih inovacij, pa njihovi širši in dolgotrajnejši revitalizacijski vplivi še niso bili raziskani. V empiričnem delu se članek tako osredotoči na izbrane študije primera v Sloveniji in Estoniji, katerih skupni imenovalce je, da gre za dolgotrajne projektne revitalizacijske iniciative, ki so se rodile kot odgovor na posledice ekonomske krize in po več kot desetletju še vedno pomembno doprinašajo k izboljševanju položaja delavcev in razširjajo agendo širšega delavskega gibanja znotraj raziskovanih držav. Na podlagi večletnega terenskega dela in poglobljenih intervjujev z aktivisti in sindikalnimi predstavniki v obeh državah, ta študija ponuja nova empirična dognanja in tudi konceptualno doprinaša k znanosti tako na področju industrijskih odnosov kot organizacijskih študij.

Ugotovitve kažejo, da so bile v obeh državah projektne revitalizacijske strategije spodbujene, ne s strani sindikalnega vodstva, temveč s strani proaktivnih aktivistov. Pri tem so bile pomembne njihove specifične zmogljivosti, da izrabijo vse obstoječe sindikalne vire ter nove priložnosti, ki so se odprle z EU integracijo in njenimi finančnimi mehanizmi vladanja, z namenom da organizirajo in nudijo storitve še ne zastopanim delavcem in širšim družbenim skupinam. Medtem ko so močnejši slovenski sindikati izkoristili več različnih virov in implementirali več različnih revitalizacijskih strategij kot estonski, so aktivisti v obeh državah stimulirali projektno prestrukturiranje sindikalnih organizacij z namenom, da začnejo in tudi trajnostno ohranijo svoje revitalizacijske iniciative. Ugotovitve glede tega tudi kažejo, da je projektno organizacijsko prestrukturiranje lahko zgolj prehodna faza za povečevanje sindikalnih virov in njihovo uporabo z namenom, da se kratkotrajne revitalizacijske strategije pretvori v bolj trajnostne. Ti izsledki tako po eni strani potrjujejo pretekla dognanja o tem, da je sindikalna revitalizacija odvisna od delovanja aktivistov in njihovih zmogljivosti ter da se sindikalni aktivisti na projektih srečujejo s prekarnostjo. Po drugi strani pa s svojo osredotočenostjo na trajne projektne revitalizacijske strategije pomembno doprinaša z novimi razkritji, da specifične zmogljivosti aktivistov in njihova močna identifikacija s projektnimi revitalizacijskimi iniciativami pomembno razširjajo sindikalne vire potrebne za bolj trajnostno ohranjanje projektnih revitalizacijskih strategij in s tem tudi spremenjajo delovanje sindikalnih organizacij. Ta raziskava torej tudi razširja vedenje o sindikalnih virih potrebnih za ohranjanje projektnih revitalizacijskih strategij ter konceptualno razumevanje prestrukturiranja sindikalnih organizacij.

SAMALUK, Barbara, KALL, Kairit. Trade union project-based revitalization strategies in Central and Eastern Europe: The Case of Slovenia and Estonia, *European Journal of Industrial Relations*, online first. 2022. ISSN: 0959-6801. DOI: <https://doi.org/10.1177/09596801221118852>.

Revija *Documenta praehistorica* 49 (Ljubljana: Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete, Univerza v Ljubljani, 2022).

Programska skupina *Arheologija* (P6-0247), vodja Dimitrij Mlekuž Vrhovnik

Revija *Documenta praehistorica* izdaja Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Prvo številko je leta 1946 uredil profesor Josip Korošec in se je imenovala Poročilo o raziskovanju neolitika in eneolitika. Cilj revije je bila predstavitev izsledkov raziskav Oddelka za arheologijo na Ljubljanskem barju. Ko

je uredništvo prevzela profesorica Tatjana Bregant, se je vsebinski okvir revije razširil na predstavitve raziskav paleolitskih, neolitskih in bakrenodobnih kultur, paleookolja in paleoekonomije, zato je revija dobila tudi novo ime, Poročila o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v Sloveniji.

Ko je uredništvo prevzel Mihael Budja, se je vsebinski okvir revije razširil še preko slovenskih meja in tradicionalnih interpretativnih okvirjev. S številko 25 je revija dobila novo ime, *Documenta Praehistorica*. Od takrat Mihael Budja uspešno krmari uredništvo revije. *Documenta praehistorica* je ena najvišje kategoriziranih slovenskih revij s področja humanistike in po faktorju vpliva spada v prvi kvartil revij s področja arheologije in antropologije. *Documenta Praehistorica* izhaja letno in predstavlja izsledke interdisciplinarnih arheoloških raziskav. Glavni cilj revije je oblikovanje bolj uravnotežene izmenjave izsledkov raziskav prazgodovine v Evraziji.

Devetinštirideseta številka prinaša 24 izvirnih študij, ki pokrivajo več vsebinskih sklopov. Sklop arheologije prehrane predstavlja študije o socialnih strategijah soočanja z lakoto v neolitiku Balkana, praksah shranjevanja hrane v bronasti dobi, neolitskih žrmljah in bronastodobnih strategijah izrabe živali na Portugalskem. Naslednji sklop je posvečen arheologiji smrti in pokopov v neolitiku in bakreni dobi in obsega prostor od Anatolije do Srednje Evrope. Bogat sklop študij se posveča raziskavam prazgodovinskih tehnologij, od izdelave lončenine, koščeni orodij, nakita do metalurgije. V reviji najdemo tudi raziskave populacijskih in poselitvenih dinamik v neolitiku v Evropi in neolitskih ideoloških in simbolnih shem.

Tudi z novo številko *Documenta praehistorica* ostaja ena ključnih revij, ki oblikuje mednarodne diskusije o evrazijski prazgodovini in prinaša prispevke najbolj relevantnih raziskovalcev na tem polju.

Revija *Documenta praehistorica*. 2022, vol. 49. Ljubljana: Oddelek za arheologijo Filozofske fakultete, Univerza v Ljubljani. vol. 49. ISSN 1408-967X (tiskana revija) ISSN 1854-2492 (spletna verzija). DOI: <https://doi.org/10.4312/dp.49>. COBISS.SI-ID 231227904.

Predrag Novaković

The History of Archaeology in the Western Balkans (Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2021)

Programska skupina *Arheologija* (P6-0247), vodja Dimitrij Mlekuž Vrhovnik

Monografija je prvi sistematična študija zelo raznolikega in kompleksnega zgodovinskega, družbenega in kulturnega razvoja arheološke discipline v deželah, ki so tvorile nekdanjo skupno državo. Študija pokriva obdobje od renesanse pa do sodobnega časa z izrazitim poudarkom na obdobje zadnjega stoletja in pol, ko se je arheologija na omenjenem prostoru institucionalizirala v muzejskih in univerzitetnih oz. raziskovalnih ustanovah. Namenjena je predvsem strokovnjakom, saj kompleksna in ustrezno kritična študija tega prostora zahteva podrobno in reflektirano poznavanje več jezikovnih, kulturnih, verskih in političnih vidikov ter konstantno rekontekstualizacijo, ki je nujna zaradi radikalnih političnih in družbenih sprememb v zadnjih stoletjih. Monografija zato podaja natančen in kritičen premislek o bistvenih razvojnih okoliščinah in pogojih in se izogiba poenostavitvam in površnim sklepanjem. Od tod tudi velika obsežnost monografije in predvsem zelo obsežen znanstveni aparat (871 bibliografskih, 2091 indeksiranih gesel in 236 enot slikovnega gradiva). Po avtorjevih besedah v uvodu monografija nastajala več kot deset let.

Glavni cilj monografije je premislek o družbenih in kulturnih, deloma tudi epistemoloških pogojih nastajanja in transformacij arheološkega znanja v nacionalnih arheoloških šolah v obravnavani regiji. Zaradi zelo raznolikega zgodovinskega in kulturnega razvoja in tudi dejstva, da se je arheologija pretežno razumela kot veda, ki jo v veliki meri določa tudi nacionalni kontekst, je avtor vsaki nacionalni arheologiji posvetil posebno poglavje. Na začetku vsakega od teh poglavij je predstavljen krajši splošni geografsko zgodovinski uvod in sintetski pregled aktualne arheološke podobe posamezne dežele. Najpomembnejši del poglavij o nacionalnih arheologijah preučuje bistvene družbene in kulturne pogoje ter učinke znanstvenih tradicij, ki so določali oblikovanje arheologije, njeno institucionalizacijo in posledično tudi nekatere od njenih epistemoloških vidikov. Avtor močno poudarja pomen raznolikih kulturnih in znanstvenih tradicij, ki so se izkazale za pomembno dolgoročno determinanto, katerih moč se je ohranila še globoko v 20. stoletju in tudi v času nastajanja skupne »jugoslovanske« arheologije. Avtor je tako pokazal velik pomen italijansko-beneške renesančne in post-renesančne tradicije v Istri in Dalmaciji, domoznanske tradicije 17. in 18. stoletja v Sloveniji in deloma na Hrvaškem, islamsko-turških kulturnih tradicij, predvsem v Bosni in Hercegovini ter Severni Makedoniji, kolonialne intervencije Avstro-Ogrske v Bosni in Hercegovini, kjer je bil z namenom europeizacije te dežele načrtno transplantiran avstrijski

model organizacije arheologije ter tradicije in ideologije nacionalnih osvobodilnih (proti-turških) gibanj in politik v 19. in deloma v 20. stoletju, če naštejemo samo najpomembnejše. Ker je bila arheologija v polni meri institucionalizirana v političnem kontekst Jugoslavije, še zlasti po drugi svetovni vojni, je temu obdobju še posebej namenjena večja pozornost.

V zaključnem poglavju avtor obravnava tudi »jugoslovansko« arheologijo, ki jo označi kot poskus sinteze nacionalnih arheologij po drugi svetovni vojni, ki je bil na začetku zelo uspešen, predvsem na področju konceptne modernizacije in infrastrukturnega razvoja, a je že po dobrih dveh desetletjih kot tak zašel v krizo. Toda kriza jugoslovanskega koncepta arheologije ni pomenila krize arheološke vede na sploh. Ravno obratno, z vse večjo liberalizacijo družbenega in ekonomskega življenja ter zmanjševanjem ingerenc federacije, se je razvoj vede pričel povečevati na nacionalnih ravneh. Vse večja liberalizacija je omogočila tudi posameznim ustanovam, da so lahko bolj svobodno oblikovale svoje razvojne strategije brez vpliva federalnih ali republiških koordinacijskih centrov. Avtor ugotavlja, da, čeprav se je jugoslovanska arheologija dokončno končala s koncem skupne države, so njeni učinki še danes močno prisotni. Ne gre pozabiti, da je ravno v obdobju socialistične Jugoslavije prišlo do izjemne modernizacije, institucionalizacije in internacionalizacije arheološke vede in prakse v vseh nekdanjih republikah in pokrajinah in do izrazito pozitivne percepcije arheologije in njenih družbenih nalog, zlasti na področju varstva kulturne dediščine.

Kot že omenjeno, monografija predstavlja prvo tovrstno delo, ki obravnava zgodovino arheološke vede v deželah nekdanje Jugoslavije. Pri tem je potrebno še dodati, da je v monografiji prvič sistematično predstavljena zgodovine arheologije v Bosni in Hercegovini, Severni Makedoniji in na Kosovu, kjer tovrstnih študij še ni v bibliografiji teh dežel. Opozarjamo tudi na bogato slikovno gradivo, med katerim najdemo nekatere izjemno redke oz. težko dostopne fotografije in dokumente.

NOVAKOVIĆ, Predrag: The history of archaeology in the Western Balkans. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2021. 503 str., ISBN 978-961-06-0540-9. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610605393>. COBISS.SI-ID 79602691.

BICLCE – Biennial International Conference on the Linguistics of Contemporary English Ljubljana, 15. – 17. september 2022

Programska skupina *Teoretične in aplikativne raziskave jezikov: kontrastivni, sinbroni in diabroni vidiki* (P6-0218), vodja Martina Ožbot Currie

Med 15. in 17. septembrom 2022 je Oddelek za anglistiko in amerikanistiko gostil 9. dvoletno mednarodno konferenco o jezikoslovju sodobne angleščine (BICLCE – Biennial International Conference on the Linguistics of Contemporary English). Gre za ugledno potujočo konferenco, ki je predhodno potekala v Edinburgu (2005), Toulousu (2007), Londonu (2009), Osnabrücku (2011), Austinu (2013), Madisonu (2015), Vigoju (2017) in Bambergu (2019). V znanstvenem odboru konference je bilo 25 uglednih jezikoslovc in jezikoslovc s treh celin in iz 12 različnih držav, Univerzo v Ljubljani pa je zastopala Smiljana Komar.

Vsebinsko je bil poudarek konference na celostni predstavitvi sodobnega angleškega jezikoslovja s številnimi inovativnimi prispevki. V okviru dogodka smo gostili štiri tematske panele: »Exploring English by means of contrast: English and South Slavic languages«, »Fragments: Construction and reconstruction«, »Today's innovations, tomorrow's conventions: usage-based approaches to incipient developments in English« in »World Englishes and social media«, poleg tega pa številne prispevke s področja sintakse, morfologije, fonologije, sociolingvistike, semantike in pragmatike sodobne angleščine, ki so bili organizirani v 24 sekcijah.

Čeprav bi se konferenca morala odviti že v letu 2021 in je bila zaradi epidemije prestavljena, smo bili veseli odlične udeležbe, saj sta sodelovala 102 udeleženca, od tega 95 iz tujine. Poleg izjemno uglednih vabljenih predavateljev Basa Aartsa (University College London), Susan Conrad (Portland State University), Gaëtanille Gilquin (Université catholique de Louvain) ter Manfreda Kruga in Valentina Wernerja (oba Universität Bamberg) smo gostili udeležence iz 23 držav, največ iz Nemčije, Avstrije, Srbije in Španije. Vodja organizacijskega odbora je bila Monika Kavalir, sodelovali pa so Lara Burazer, Andreja Drašler, Gašper Ilc, Vesna Lazović, Frančiška Lipovšek, Andrej Stopar in Ina Poteko.

<https://biclce22.ff.uni-lj.si/>

Christina Manouilidou in raziskovalna ekipa Bojane Ristić,
Karin Kavčič in Rok Žaucer

Slovenščina pušča sledi v sodobni nevroznanosti!

Programska skupina *Teoretične in aplikativne raziskave jezikov: kontrastivni, sinbroni in diabrioni vidiki* (P6-0218), vodja Martina Ožbot Currie

Raziskovalna skupina Christine Manouilidou in projekt SaVANT sta slovenščino postavila na zemljevid sodobne nevroznanosti. 19. februar 2022 je bil za slovensko nevroznanost jezika pomemben dan, saj je takrat prag laboratorija NeLLab na Newyorški univerzi v Abu Dabiju prestopil prvi od skupine govorcev slovenščine, ki so sodelovali pri eksperimentu z magnetno encefalografijo (MEG) na področju obdelave jezika. Okrajšavo SaVANT je dalo angleško ime projekta, Systematicity and Variation In Word Structure Processing Across Languages: A Neuro-Typology Approach, oziroma Medjezikovne podobnosti in razlike v procesiranju zgradbe besed: nevrotipološki pristop. Na projektu, ki ga financira britanska znanstvena agencija ESRC, kot vodilni partnerji sodelujejo Univerza Queen Mary v Londonu, Univerza v Ljubljani in NYU Abu Dabi, in sicer z namenom, da bi z najsodobnejšo tehnologijo raziskali, kako so kompleksne besede procesirane in reprezentirane v možganih. Posebno pozornost v projektu posvečamo jeziku, ki so z nevrolingvističnega vidika še premalo raziskani. Med temi je zaenkrat tudi slovenščina, a po tem projektu morda ne bo več tako. Magnetna encefalografija je izredno zmogljivo orodje za slikanje možganov, ki lahko zajema odzive v naših možganih že v intervalih 1 milisekunde. Poleg tega nam lahko pove tudi, v katerem delu možganov različni procesi potekajo. To zmogljivo orodje se zadnje čase uporablja tudi za nevrolingvistične raziskave, in med temi raziskavami so bile tudi raziskave, ki so jih trije vodilni raziskovalci projekta SaVANT na zgoraj omenjenih univerzah uporabili za jezikovne eksperimente z grščino in angleščino. In kaj točno se zdaj raziskuje v SaVANT-u? Besede se med sabo razlikujejo. Nekatero imajo bolj kompleksno zgradbo, kar pomeni, da jih je mogoče nadalje razgraditi na več manjših delov, kot na primer beseda razdeliti = raz-del-iti. Psiholingvistične raziskave kažejo, da ob soočanju s kompleksno besedo, kot je razdeliti, to besedo podzavestno razgradimo na manjše pomenske dele. Nevrolingvistične raziskave in še posebej raziskave z uporabo tehnologije MEG pa so nadalje pokazale, da jih ne le razgradimo, temveč informacije, povezane s posameznimi deli besed, tudi procesiramo različno hitro ter v različnih delih možganov. Ko na primer besedo mizar razgradimo na miz- in -ar, najprej obdelamo informacije, povezane s slovničnimi informacijami, povezanimi z besedno vrsto osnove, npr. da je miza samostalniček. Šele nato obdelamo semantične informacije, npr. da z mizar poimenujemo »osebo, ki dela mize«. Ti procesi se vršijo podzavestno, v njih pa so vključeni različni deli možganov. Cilj projekta SaVANT je te raziskave, ki so temeljile na grščini in angleščini, razširiti

na druge jezike, da bo mogoče na podlagi ugotovljenih posebnosti oblikovati obče veljavno nevrolingvistično teorijo. Slovenščina je morfološko bogat jezik. Predpone, pripone, medpone, razvejan sistem sklonov in tudi sicer bogat sistem oblikotvorja so plodna podlaga za raziskovanje procesiranja kompleksnih besed in njihovih možganskih reprezentacij. To smo izkoristili za pospešitev nadaljnega razvoja nevrolingvistične teorije. Uporabili smo tri predpone, raz-, od- in vz-, ki se pri stanjskih ali čustvovanjskih glagolih načeloma vežejo le s tistimi glagoli, ki označujejo razmeroma kratkotrajne dogodke, npr. jeziti. Te predpone smo vezali bodisi s samostalniki, npr. kuzuza, ali pa z glagoli, ki označujejo dolgotrajna stanja ali čustva, kot je verjeti. Nobena od obeh psevdobesed, *razkuzuza in *razverjeti, v slovenščini ne obstaja, razlikujeta pa se v tem, da kršita različni jezikovni pravili. S to paradigmo smo ciljali na razliko med procesiranjem slovničnih informacij kompleksnih besed (besedne vrste osnove, *razkuzuza) in procesiranjem semantičnih informacij kompleksnih besed (*razverjeti). V NELLAB-u v Abu Dabiju nas je tako obiskalo 17 slovenskih govorcev, ki so sodelovali v našem eksperimentu. To so bili študenti, ki študirajo v Abu Dabiju, ali mladi strokovnjaki, ki so z veseljem sodelovali v eksperimentu o svojem maternem jeziku v Abu Dabiju. Preliminarni rezultati raziskave so vznemirljivi. Pri procesiranju besed, kot sta *razkuzuza in *razverjeti, smo namreč v možganih zabeležili različne signale, ki kažejo na razlikovanje pri procesiranju slovničnih (besednovrstnih) in semantičnih informacij ter tako postavljajo slovenski jezik na zemljevid sodobne nevroznanosti jezika! Do sedaj smo svoje delo predstavili na pomembnih psiholingvističnih konferencah, trenutno pa rezultate pretvarjamo v pisno obliko za znanstveno objavo.

<https://savant.qmul.ac.uk/>

Alenka Vrbinc in Marjeta Vrbinc

Frazeologija kot medij za izražanje stereotipnih pogledov na druge: na primeru angleških in slovenskih frazemov z etnonimi. *Slovenski jezik - Slovene linguistic studies*. 2022, vol. 14, 207–231.

Programska skupina *Teoretične in aplikativne raziskave jezikov: kontrastivni, sinbroni in diabroni vidiki* (P6-0218), vodja Martina Ožbot Currie

V članku obravnavamo nacionalne stereotipe, ki jih najdemo v angleških in slovenskih izlastnoimenskih frazemih z etnonimi ali njihovimi izpeljankami. Nacionalni stereotipi so nastali in se obenem tudi nekritično uveljavili zlasti v času formiranja

nacionalnih držav v Evropi v 18. in 19. stoletju ter med evropskim imperialistično-kolonialističnim osvajanjem drugih celin. Nekateri stereotipi igrajo v določenem obdobju pomembno vlogo in posledično pustijo sledove v frazeologiji, zaradi česar jih je smiselno raziskati in preučiti.

Naš namen je pojasniti razloge, zakaj so se v angleščini oziroma slovenščini v določenem časovnem obdobju pojavili stereotipni pogledi na druge narode. Na podlagi konkretnih primerov frazemov razlagamo njihovo pretežno negativno konotacijo, dotaknemo pa se tudi sicer redkejših primerov nevtralnih ali pozitivno konotiranih frazemov. Ugotavljamo, da so angleški frazemi z etnonimi posledica zgodovinskih odnosov Angležev z drugimi (večinoma) evropskimi narodi, ki so jih imeli Angleži za sovražnike ali tekmece. Zato ni nenavadno, da se v angleških frazemih pojavljajo predvsem trije etnonimi oz njihove izpeljanke: Dutch (Nizozemci; nizozemski; nizozemščina), French (Francozi; francoski; francoščina) in Spanish (Španci; španski; španščina). Prednjači Dutch, ki je sestavni del mnogo večjega števila frazemov kot druga dva. Angleški frazemi s pozitivno konotacijo so zlasti značilni za ameriško angleščino, saj Američani do neangleško govorečih evropskih narodov zaradi odsotnosti neposrednih stikov niso gojili sovraštva. Američani so prišli v stik z evropskimi narodi ob njihovem priseljevanju v ZDA, imeli pa so hierarhijo sprejemljive tujosti v odnosu do evropskih priseljencev, saj so bili določeni narodi bolje sprejeti od drugih. Po drugi strani so slovenski frazemi z etnonimi lahko rezultat prevzemanja izraza kot takega iz nemščine, saj ne moremo spregledati dejstva, da je bil slovenski jezikovni prostor več stoletij vključen v večjezikovno habsburško monarhijo. Pri kalkiranju frazemov iz nemščine gre v veliki meri za frazeme, ki nimajo zgodovinske podlage, zato ne moremo govoriti o paralelni stereotipizaciji, torej gre v teh primerih pri Slovencih za odsotnost stereotipne predstave. V drugih primerih je frazem dejansko lahko odraz stereotipnih predstav Slovencev o drugih narodih, ne pa obenem odraz rivalstva med Slovenci in drugimi narodi. To lahko razložimo najmanj na tri načine: Slovenci niso imeli lastne države; v slovenskem primeru gre za povsem drugačen zgodovinski proces oblikovanja nacionalne identitete, zato tudi za drugo vrsto nacionalizma.

Stereotipna prepričanja lahko pozitivno vplivajo na medkulturno interakcijo, prav tako pa lahko povzročajo tudi konflikte med narodi, zaradi česar ne bi smeli podcenjevati pomena jezika pri izogibanju predsodkov o drugih.

VRBINC, Alenka in VRBINC, Marjeta. Frazeologija kot medij za izražanje stereotipnih pogledov na druge: na primeru angleških in slovenskih frazemov z etnonimi. *Slovenski jezik - Slovene linguistic studies*. 2022, vol. 14, str. 207–231. ISSN 1408-2616. <https://ojs.zrc-sazu.si/sjsls/article/view/11434/10589>, DOI: <https://doi.org/10.3986/sjsls.14.1.08>. COBISS.SI-ID 132889091. COBISS.SI-ID 132889091.

Sandi Abram, Blaž Bajič, Rajko Muršič

Občutki mest: antropologija, umetnost, čutne transformacije, Zupaničeva knjižnica, št. 52 (Ljubljana: Založba Univerze, 2022).

Programska skupina *Etnološke raziskave kulturnih znanj, praks in oblik socialnosti* (P6-0187), vodja Jaka Repič

Čeprav so čutne raziskave v kulturni antropologiji in drugih družbenih in humanističnih vedah stare že nekaj desetletij, so se v slovenskem prostoru začele sistematično uveljavljati šele z mednarodnim projektom *SENSOTRA – Čutne transformacije in transgeneracijski okoljski odnosi v Evropi med letoma 1950 in 2020* (ERC-2015-AdG 694893) ter nosilci raziskave v Sloveniji - Sandijem Abramom, Blažem Bajičem in Rajkom Muršičem.

Temeljno vprašanje raziskave je zadevalo razliko v doživljanju mestnih okolij pred in po razmahu digitalnih tehnologij, s pomočjo čutnih etnografskih metod pa so omenjeni raziskovalci pokazali, da te vendarle ne predstavljajo izrazitega preloma. Poleg tega so v projektu razvili in utemeljili metodo čutnobiografskih sprehodov kot tehnike, ki omogoča sistematično in primerljivo pridobivanje uvidov v sodobne in pretekle načine življenja. Rezultate petletnega dela so Abram, Bajič in Muršič predstavili v 300-stranski monografiji *Občutki mest: antropologija, umetnost, čutne transformacije*. Ta predstavlja znanstvena besedila, jih na inovativen način prepletena z eksperimentalnimi in umetniškimi prispevki ter interdisciplinarnimi interpretacijami čutnih zaznav, obenem pa kritično pretresa čutno paradigmo.

Če je osrednje vprašanje, ki ga naslavlja zbornik, vprašanje razlik in podobnosti v zaznavanju med različnimi generacijami v hitro spreminjajočem se, vedno bolj digitaliziranem urbanem prostoru, pa raznorodni umetniški prispevki tovrstne izkušnje reflektirajo skozi prizmo družbeno angažirane prakse. Zbornik povezuje izkušnje, empirična (etnografska) gradiva ter umetniške intervencije, zasnovane skozi inovativne raziskovalne in ustvarjalne postopke, v Ljubljani, Skopju, Tržiču, Turkuju in Brightonu, kar nenazadnje nakazuje tudi bogato slikovno gradivo z nekonvencionalnimi formami. Ključna prebojna vrednost te mednarodne monografije je v tem, da se ne ustavi niti v domeni ene same discipline, čeprav prevladujejo etnološki oziroma kulturnoantropološki prispevki, niti pri eni sami raziskovalni metodi, četudi prevladuje tehnika čutnobiografskega sprehoda, niti pri zgolj znanstvenih prispevkih, saj je občutenje mest veliko širša izkušnja od zgolj raziskovalne.

S tem pionirskim zbornikom in raziskavo so avtorji postavili najvišje standarde pri razvijanju sodobnih, transdisciplinarnih čutnih raziskav v Sloveniji in v širšem mednarodnem prostoru.

ABRAM, Sandi, BAJIČ, Blaž, MURŠIČ, Rajko: *Občutki mest: antropologija, umetnost, čutne transformacije*. Zupaničeva knjižnica, št. 52. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2022. 321 str., ISBN 978-961-7128-88-8 (tiskana knjiga), ISBN 978-961-7128-87-1 (e-knjiga). DOI: <https://doi.org/10.4312/9789617128871>. COBISS.SI-ID 120731395.

Klara Hrvatin

Srečenosne 'beštije': simbolika ornamentalnih in figuralnih upodobitev na glasbilih iz Skuškov zbirke. *Poligrafi: revija za religiologijo, mitologijo in filozofijo*. 2022, vol. 27, no. 107/108, : 45–69.

Programska skupina *Azijski jeziki in kulture* (P6-0243), vodja Jana Rošker

»Zbirka Ivana Skuška« je največja zbirka kitajskih predmetov v Sloveniji, ki jo je med skoraj šestletnim bivanjem v Pekingu (1914–1920) nakupil in zbral mornariški častnik Ivan Skušek mlajši (1877–1947). V njej je obsežen nabor okrog petstotih predmetov različnih tipov. Ti artefakti večinoma izvirajo iz poslednje kitajske dinastije Qing (1644–1911) ter iz obdobja kitajske republike (1911–1949). Avtorica pričujočega članka, ki je muzikologinja in japonologinja, se je v sklopu preučevanja te zbirke osredotočila na raziskavo glasbil, ki jih je najti v tej zbirki. Članek izpostavlja, da ima lahko simbolizem na glasbilih različne pomene, in ga je težko ozko zamejiti na določene posamične kategorije simbolov na inštrumentih, predlaganih s strani klasičnega specialista za vzhodnoazijske inštrumente, muzikologa Gen'ichija Tsugeja. Težko jih je namreč razložiti le z določenega partikularnega vidika. Simboli, ki smo si jih ogledali v tem prispevku, bi še najbolj sovpadali s prvo kategorijo njegovega simbolizma, poimenovano kategorija zoomorfizma. Simbolika, ki je vidna na delih glasbil, namreč zajema umetnost, za katero je značilna uporaba živali kot vidni motiv, včasih poimenovan tudi »živalski slog«.

Tovrstni simboli na tradicionalnih inštrumentih imajo v kontekstu kitajske glasbe dolgo zgodovino. Upodobitve živali na glasbilih, tako resničnih kot mitoloških, v povezavi s čaščenjem prednikov, najdemo kot razširjeno prakso že v obdobju dinastije Shang (1554–1045 pr. n. št.). Avtorica prikaže, da so se pomeni teh simbolov sčasoma spreminjali oziroma pridobivali večplasten pomen tudi glede na osnovne aksiološke sisteme kitajske tradicije. Te modifikacije avtorica prikaže skozi optiko

koncepta kulturne imaginacije (»cultural imagery«), ki nam nudi dobro interpretativno orodje za razumevanje značilnosti posamične kulture v nekem določenem obdobju. Članek predstavlja pomemben doprinos k boljšemu razumevanju estetike kitajske glasbe na eni strani, ter kulturne dediščine, vsebovane v Skuškovih zbirki kitajskih predmetov v Sloveniji na drugi.

HRVATIN, Klara. Srečenosne 'beštije': simbolika ornamentalnih in figuralnih upodobitev na glasbilih iz Skuškovih zbirke. *Poligrafi: revija za religiologijo, mitologijo in filozofijo*. 2022, vol. 27, no. 107/108, : 45–69 ISSN 1318-8828. DOI: <https://doi.org/10.35469/poligrafi.2022.363>. COBISS.SI-ID 136299779.

Tea Sernelj

Humaneness and Family Values in Transcultural Perspective: the Confucian revival in the Mirror of Intercultural Exchange between China and Central and Eastern Europe. *Asian and African Studies*. 2022, vol. 31, no. 1, pp. 69–82.

Programska skupina *Azijski jeziki in kulture* (P6-0243), vodja Jana Rošker

Članek je bil objavljen v mednarodni znanstveni reviji *Asian and African Studies*, ki ima visok faktor vpliva in je uvrščena v prvo četrtino najodmevnejših publikacij v svetovnem merilu. Revijo izdaja Slovaška akademija znanosti v Bratislavi. Članek obravnava aktualno temo družbenih, idejnih in kulturnih izmenjav med srednje- in vzhodnoevropskih kulturnim prostorom ter Kitajsko. Izhaja iz dejstva, da so aktualni procesi sodobnega oblikovanja identitete v Srednji in Vzhodni Evropi na eni strani ter na Kitajskem na drugi, v osnovi posledica različnih oblik kulturne in ekonomske transformacije, konfliktov ter prilagajanja družbenih struktur novim ekonomskim in socialnim razmeram. Namen prispevka je pokazati, da je potrebno ceniti vlogo kulture ne le kot ozadja, ampak tudi kot sestavnega dela gospodarske dinamike. Avtorica predpostavlja, da se mora vsaka primerjalna analiza vzpona tranzicijskih družb ukvarjati z vprašanji, povezanimi z ustreznimi vrednostnimi sistemi, torej z vprašanji moralne vzgoje, politične avtoritete, družbene solidarnosti in verskih prepričanj. Ni naključje, da se ima bliskovit nedavni ekonomski razvoj Ljudske republike Kitajske (LRK) precej zahvaliti tudi ključnim tradicionalnim vrlinam, kot so družbena hierarhija, samodisciplina, družbena harmonija, močne družine in spoštovanje izobrazbe. V tem kontekstu pričujoči članek obravnava oživitev konfucijanske tradicije na Kitajskem. Osredotoča se predvsem na vprašanje o tem, na kakšen način je transformacija tradicije, kakršno so načrtali moderni konfucijanci, privedla do bistvenih sprememb

parametrov, kateri so pomembno vplivali na predmoderne definicije konfucijanske identitete. Dileme, s katerimi se moderni konfucijanci soočajo v kontekstu redefiniranja preteklih in iskanja novih identitet, se kažejo v več različnih konceptualnih izhodiščih, katerim je skupno raziskovanje možnosti za ponovno vzpostavitev konfucijanske identitete, primerne sodobnim družbenim zahtevam in pogojem.

Po drugi strani je družbeni položaj, ki je opredeljen s problemi in izzivi tranzicije, značilen tudi za mnoge srednje- in vzhodnoevropske družbe. Glede na rezultate dosedanjih raziskav so bile tradicionalne vzhodnoevropske vrednote v marsičem bližje tem vrlinam kot tradicionalne zahodne vrednote, ki so bile v glavnem osredotočene na idejo avtonomije izoliranega in abstraktno dojetega posameznika, vpetega v mehanističen sistem instrumentalne racionalnosti. Zato ta študija proučuje hipotezo, da bi srednje- in vzhodnoevropski prostor lahko deloval kot kulturni in aksiološki most med Kitajsko in Evropo.

SERNELJ, Tea. Humaneness and Family Values in Transcultural Perspective: the Confucian revival in the Mirror of Intercultural Exchange between China and Central and Eastern Europe.. *Asian and African Studies*. 2022, vol. 31, no. 1, 69–82. ISSN 2585-8793. DOI: 10.31577/aassav.2022.31.1.03. COBISS.SI-ID 109887235.

Nataša Vampelj Suhadolnik

Klasifikacija in reprezentacija kitajskih in japonskih zbirk v slovenskih muzejih. *Prepletenost svetov: zgodovine in refleksije zunajevropskih raziskav v Sloveniji*, ur. Sarah Lunaček, Tina Palaić in Maja Veselič, str. 135-158 (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani).

Programska skupina *Azijski jeziki in kulture* (P6-0243), vodja Jana Rošker

Z vzpostavitvijo diplomatskih odnosov med Avstro-Ogrsko ter Kitajsko, Japonsko in Siamom leta 1869 je po različnih poteh v Slovenijo prihajalo vedno več predmetov, ki so kot donacije ali odkupi prihajali v slovenske muzeje. Nabor teh predmetov je takratno muzejsko stroko soočil s konceptualnim problemom kategorizacije oziroma klasifikacije znotraj organizacijske sheme muzeja, s tem pa tudi z interpretativnim vrednotenjem predmetov vzhodnoazijskega (zunajevropskega) porekla.

Prispevek se loteva obravnave teh predmetov skozi prizmo vprašanja o tem, ali jih lahko umestimo v domeno umetnosti in s tem priznamo estetske vrednote materialne produkcije zunajevropskih ljudstev, ali spadajo bolj v domeno etnografije ozi-

roma antropologije, s čimer bi ponazarjali način življenja ljudstev, ki so jih izdelala. Nihanje med tema kategorijama kot najprimernejšim intelektualnim ogrožjem ni bilo posebnost slovenskega prostora, temveč je zrcalilo širšo evropsko kolonialno politiko in imperializem. Posledica tega je bila tudi vzpostavitev etnografskih muzejev, novih institucij, ki so hranile številne zunajevropske predmete z namenom študija, klasifikacije, vrednotenja in občasnega razstavljanja »eksotičnih« predmetov, večinoma pod vplivom kolonialnih ideologij. Vzpon etnografske vede je klasifikacijsko tehtnico do določene mere prevesil na stran videnja predmetov kot nosilcev etnografskih informacij o kulturah, ki so jih izdelale, pri čemer je bila informacija, pridobljena na osnovi predmetov, sprejeta za objektivno, predmeti pa so metonimično in esencialistično simbolizirali kar celotno kulturo.

Do vključitve vzhodnoazijske materialne kulture v zahodni estetski kanon je v Evropi prišlo v začetku dvajsetega stoletja. Pričujoči članek pa prikaže, da je do tega preskoka oziroma mejnika na ravni kategorizacije vzhodnoazijskih artefaktov v Sloveniji prišlo v prvem desetletju 21. stoletja v sodelovanju s Slovenskim etnografskim muzejem in Oddelkom za azijske študije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

VAMPELJ SUHADOLNIK, Nataša. Klasifikacija in reprezentacija kitajskih in japonskih zbirk v slovenskih muzejih. V: LUNAČEK, Sarah (ur.), PALAIĆ, Tina (ur.), VESELIČ, Maja (ur.). Prepletenost svetov : zgodovine in refleksije zunajevropskih raziskav v Sloveniji. Ljubljana: Založba Univerze, 2022. Str. 135-158. Zbirka Zupaničeva knjižnica, 51. ISBN 978-961-7128-36-9. ISSN 1855-671X. <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/351/669/7634-1>, DOI: 10.4312/9789617128352. COBISS.SI-ID 115041539.

Sašo Jerše, Kristina Lahl (ur.)

Endpunkte. Und Neuanfänge – Geisteswissenschaftliche Annäherungen an die Dynamik von Zeitläuften (Wien, Köln: Böhlau Verlag, 2022).

Programska skupina *Slovenska zgodovina* (P6-0235), vodja Rok Stergar

Zbornik razprav *Endpunkte. Und Neuanfänge – Geisteswissenschaftliche Annäherungen an die Dynamik von Zeitläuften* je nastal na podlagi ciklusa predavanj, ki je v akademskem letu 2018/19 potekal na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani v organizaciji fakultete in Društva slovensko-nemških štipendistov ter ob finančni podpori *Deutscher Akademischer Austauschdienst* (DAAD).

V ciklusu predavanj je nastopilo enaindvajset odličnih nemških in slovenskih znanstvenikov s področja literarnih ved in jezikoslovja, umetnostne zgodovine, likovne teorije, filozofije, pravne zgodovine in zgodovinopisja, ki so si v tistem letu, ko se je obeleževalo stoletnico konca 1. svetovne vojne, nesporno velikega preloma

v svetovni zgodovini, z različnih vidikov zastavljali vprašanja: Kdaj stvari bodisi v polju politike bodisi v družbenem polju ali v polju umetnosti dosežejo svoj konec in kdaj se vse začne na novo, kdaj je konec, kdaj nov začetek, kdaj lahko govorimo o prelomu in kdaj o presežkih?

Na podlagi njihovih predavanj so nastale impresivne in navdihujoče razprave, združene v zbornik. Svoje razprave so prispevali tudi profesorji in raziskovalci Filozofske fakultete Borut Ošljaj, Janja Polajnar, Rok Stergar, Marko Štuhec, Špela Virant, zaslužni profesor Dušan Nečak, doktorski študent Robin Dolar in Sašo Jerše. Slednji je skupaj s tedaj lektorico za nemški jezik na Oddelku za germanistiko, Kristino Lahl, zbornik tudi uredil.

*

Vrsta fenomenov našega časa – od naravnih katastrof in pandemičnih kriz, vse bolj polarizirajočih se družb in odtujenih družbenih razredov, somraka religij na eni in verskega in siceršnjega fanatizma na drugi strani, radikalizacije na političnem področju do očitnih velikih premikov centrov oblasti in temeljnih sprememb v oblikah vladanja – nakazuje, da je naš svet v velikem preobratu. Toda ali gre pri tem za preobrat z jasno razpoznavnim koncem in novim začetkom, ki se očitno obeta, ali pa gre dogodke in procese našega časa prej razumeti v smislu kontinuuma?

Perspektive sodobne humanistike na fenomene spreminjanja ponujajo vpogled v dinamiko vseh teh sprememb. Ob predpostavki sočasnosti nesočasnosti si zbornik zadaja nalogo, da deklarirane točke koncev in točke domnevnih novih začetkov, ki so jih med drugim povzročile vojne in krize, revolucije in premiki paradigem, postavi v širši celostni kontekst in s tem ponudi uvide v naravo, ustroj in dinamiko družbenega časa.

*

„Eno osrednjih spoznanj te knjige je, verjamemo, da so tako točke nekega konca kakor tudi točke vseh začetkov vselej stvar pripovedi. ‚Začetka ni,‘ piše v svoji razpravi Schamma Schahadat, ‚vedno znova pa lahko vidimo poizkuse, da se začetek inscenira,‘ tj. da se ga oblikuje najprej z mislijo in besedo in s tem tudi že v dejanju. Špela Virant k temu dodaja: ‚Nič, ki mu začetek sledi, je potrebno oblikovati v pripoved zato, da bi lahko začetek sploh lahko videli kot začetek in bi bile s tem izpolnjene najmanjše zahteve pripovedi. Skratka, pripovedi o začetku pripisujejo nič značaj dogodka.‘ A ‚nič‘ seveda ni nič, prazen nič in čisto nič; nič‘ ni nikdar pusta in prazna zgodovinska čistina. ‚Nič‘ je najprej tišina, omolklost in osuplost. In *annus horribilis* je bilo najprej leto tišine, leto v krču kričečega molka.“

Iz sklepne razprave Saša Jeršeta, *Eine Epilog-Sinfonie (Anno horribili atque spectabili)*.

Jerše, Sašo, Lahl Kristina (ur.), *Endpunkte. Und Neuanfänge: geisteswissenschaftliche Annäherungen an die Dynamik von Zeiträumen*, Wien, Köln: Böhlau, 2022. 310 str. ISBN - 978-3-412-51875-2. COBISS.SI-ID – 88803075.

Gal Kirn

Partizanski protiarhiv: o umetniških in spominskih prelomih jugoslovanskega NOB, Transformacije (Ljubljana: Maska, zavod za založniško, kulturno in producentno dejavnost, 2022).

Programska skupina *Družbena pogodba v 21.stoletju* (P6-0400),
vodja Ksenija Vidmar Horvat

Raziskovalni projekt *Protesti, umetniške prakse in kultura spomina v postjugoslovanskem kontekstu* (J6-3144), vodja Gal Kirn

V letu 2022 je pri založbi Maska izšla monografija Gala Kirna, sicer prevod angleškega dela, ki je izšel leta 2020 pri De Gruyterju. Knjiga obsega 305 strani s 75 arhivskimi enotami fotografij, grafik, risb in povezanih vizualnih elementov, ki tvorijo spominsko pokrajino upora. Knjiga je napisana z namenom razvoja metode protiarhiva, to je, dekonstrukcije revizionističnega in nostalgичnega spomina na eni, in defragmentacije ter rekonstrukcije dediščine transformativnih momentov NOB na drugi strani. Knjiga tako začne s kritiko tranzicijskega procesa, zlasti nacionalistični ideologiji in njeni povezavi s prehodom v kapitalizem.

Poleg kritike knjiga postavlja v ospredje afirmativno in zavestno »zbiranje« materiala, povezanega s političnimi dogodki, epizodami in umetniškimi postopki iz preteklosti, v katerih avtor prepoznava potencial izgubljene, in sedaj pozabljene prihodnosti – t. i. partizanski presežek. Tako se v osrednjem poglavju loteva predvsem analize vizualne, fotografske, grafične in filmske partizanske umetnosti (kar dopolni študijo Miklavža Komelja o partizanski poeziji), prav tako pa pogleda na tiste alternativne postopke in dela, ki so skušala partizanski presežek ohranjati tudi v času socializma. Vrsta alternativnih filmov in spomenikov je tako prispevala k demitologizaciji uradne ideologije in nadaljevala partizanski prelom. Knjiga se zaključuje z analizo rušenja in izčrpanja partizanske dediščine v času občega tanjšanja antifašističnega spomina v Evropi. Revizionistični premiki javljajo drastične obrate o preteklem, in s tem tudi o novem prihodnjem. Na kak način se danes torej vračati k zapuščini NOB in mobilizirati njegovemancipatorne fragmente?

Močno orožje pri gradnji novih nacionalnih držav in nekoč skupna preteklost je postala polje akumulacije nacionalističnega spomina. Kolektivni in posebej političen in komunikativen spomin novih držav je postal spomin boja in nasilja: od fizičnega uničenja in umika partizanskih spomenikov do izbrisa knjig in idej, ki so obujale spomin na neuvrščene, modernistične, partizanske in socialistične čase.

Akumulacija nacionalnega spomina krepi dejanske etnične in pravne politike »čiščenja« ljudi, ki niso ustrezali idejam in novo zamišljenim mejam novih nacionalnih

držav. V tej novi pripovedi je bila partizanska zapuščina videna kot najbolj moteč element, ki vznemirja spomine na preteklost in vizije prihodnosti. Tisto najbolj univerzalno, transnacionalno in utopično.

KIRN, Gal, *Partizanski protiarbiv: o umetniških in spominskih prelomih jugoslovanskega NOB*. Transformacije. Ljubljana: Maska, zavod za založništvo, kulturno in producersko dejavnost, 2022. 305 str., ISBN 978-961-6572-65-1. COBISS.SI-ID 95269379.

Gal Kirn

The primitive accumulation of capital and memory : mnemonic wars as national reconciliation discourse in (post-)Yugoslavia. *Memory studies journal*. 2022, vol. 15, no. 6, 1470–1483.

Programska skupina *Družbena pogodba v 21. stoletju* (P6-0400),
Ksenija Vidmar Horvat

V letu 2022 je v okviru raziskovalnega projekta *Protesti, umetniške prakse in kultura spomina v post-jugoslovanskem kontekstu* med drugim izšel izvorni članek vodje skupine, doc. dr. Gala Kirna, v prestižni reviji *Memory studies journal*. Članek je izšel v posebni številki *Mnemonic Wars: New Constellations*, ki so ga uredile Magdalena Saryusz-Wolska, Joanna Wawrzyniak in Zofia Wojcicka.

Članek je dvojno »izvoren,« po eni strani na področje spominskih študij vnaša teoretsko polje kritike politične ekonomije (ki je iz polja teorije spomina često izpuščeno), po drugi strani pa podaja tudi politično-zgodovinsko analizo, ki prispeva k razumevanju razpada Jugoslavije. Konceptualno razvija Marxov koncept »tako imenovane primitivne akumulacije kapitala,« ga razširja na področje spomina in uvede nov koncept primitivne akumulacije spomina. Članek trdi, da nam ta koncept ponuja inovativno pot za razumevanje razmerja med spominom in kapitalom. Da bi prišli do bolj diferenciranega razumevanja razpada Jugoslavije in njene temeljito spremenjene spomske pokrajine, besedilo združuje politično-ekonomsko analizo z vrednotenjem s spominom povezanih ideoloških premikov, ki jih v (post)Jugoslaviji dejansko dojema kot del dolgoročnih mnemoničnih vojn. Članek analizira, kako sta nacionalizem in spominski revizionizem notranje povezana s kapitalistično akumulacijo. Etnocentrična mnemonična vojna ni le odkrito zanikala socialistične in antifašistične preteklosti, pač pa je generirala vrsto novih spominskih obeležij in prostorov spomina, ki so doprinesle k zamišljanju novih nacionalnih držav. V nasprotju s tem ustvarjalnim tokom spomskega revizioniz-

ma se je primitivna akumulacija kapitala v postjugoslovanskem obdobju začela z »deakumulacijo« družbene infrastrukture in bogastva ter z razlastitvijo delovnih ljudi. Večja kot je bila razlastitev, večja je bila nacionalistična akumulacija spomina in premestitev razrednega antagonizma. Članek na koncu obravnava na prvi pogled pomirjujoč diskurz »nacionalne sprave,« ki je spodbudil temeljito revizijo javnega spomina na drugo svetovno vojno. Ta revizija je spravila fašistične kolaboracioniste in antifašistične partizane ter pomagala izpodbijati antifašistični konsenz Jugoslavije.

KIRN, Gal. The primitive accumulation of capital and memory : mnemonic wars as national reconciliation discourse in (post-)Yugoslavia. *Memory studies journal*. 2022, vol. 15, no. 6, str. 1470–1483. ISSN 1750-6980. DOI: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/17506980221133724>. COBISS.SI-ID 132050435.

Ksenija Vidmar Horvat

Revizije spola: študije o ženski v postnacionalni družbi, (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2022)

Programska skupina *Družbena pogodba v 21. stoletju* (P6-0400),
vodja Ksenija Vidmar Horvat

Knjiga prinaša izbor študij družbenozgodovinskih preobrazb podobe ženske in ženskih identitet v dobi, ki jo zaznamuje prihod postnacionalne države. Postnacionalna država zaradi različnih dejavnikov, od globalizacije do feminizacije migracije in slabljenja vloge socialne države, opušča moderno »spolno pogodbo« nacionalne države. Na njenem mestu uvaja nove modele družbene reprodukcije, pogosto v tesni odvisnosti od tuje ženske delovne sile od globalnih gospodinj, ki v nacionalne prostore držav gostiteljic vnašajo etnično in kulturno raznolikost ter sodelujejo v reprodukciji, ki jo imenujemo transnacionalna. Ženske, dovčerajsnje reproducentke moderne nacije, v objemu sočasnih sil globalizacije in neoliberalne transformacije družbe postajajo etnično in kulturno heterogeni subjekt postnacionalnega kolektiva.

Študija prehod od nacionalne k postnacionalni družbi proučuje v kontekstu postsocialistične Slovenije. Pri tem izhaja iz opažanja, da je povsod v evropskih postsocialističnih družbah spolna identiteta žensk postala pomembno orodje v ideologiji zgodovinske »normalizacije« družbe po zlomu komunizma. Medtem ko se glavna kritična zahodne literature osredotoča na vplive tranzicije na ženska življenja v postsocializmu in raziskuje pripovedi o »prilagajanju« in »ponovni izgradnji«, Revi-

zije spola proučujejo, kaj pluraliziranje in kulturna heterogenost ženskih skupnosti pomenita za oblikovanje postnacionalne države.

VIDMAR HORVAT, Ksenija: Revizije spola: študije o ženski v postnacionalni družbi. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, izšlo februar 2022. 151 str., ISBN 978-961-06-0555-3 (tiskana knjiga), ISBN 978-961-06-0554-6 (e-knjiga), COBISS.SI-ID 92110595.

Danica Čerče

Jeanine Leane's counter-reading of Australian historical and cultural memory locally and internationally. *Journal of postcolonial writing*. 2022, vol. 58, no. 1, 65–79.

Programska skupina *Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave* (P6-0239), vodja Tomislav Virk

Izvirni znanstveni članek obravnava sodobno avstralsko staroselsko poezijo in še posebej pesniško zbirko *Dark Secrets (Temne skrivnosti)* Jeanine Leane. Opirajoč se na kritiko koncepta evropocentrizma raziskuje, kako Leane s problematizacijo stereotipov kot glavne strategije kolonialnega diskurza intervenira v javno dinamiko rasne separacije in destabilizira domneve o legitimnosti reprodukcije kolonialnih razlik.

Identiteta se namreč oblikuje znotraj specifičnih odnosov moči in ima konkretne družbeno-politične implikacije. Poseganje v identitetne konstrukte zato ni pomembno samo s stališča ponovne opredelitve in razkrivanja vzvodov preteklega zatiranja, ampak tudi s stališča snovanja novih okvirov medsebojnega delovanja. Konstruiranje identitet je tudi nenehen literarni proces. Kot »medij kulturnega spomina« književnost namreč opravlja pomembno »identitetno funkcijo« (Juvan 2005). Identiteta avstralskih staroselcev se je vse od začetka kolonizacije do danes oblikovala v različnih literarnih zvrsteh in žanrih, skoraj vedno pa v zavesti mainstreamskih avstralskih avtorjev. Ti so ideje in prakse staroselske kulture vrednotili s svojimi evropocentričnimi merili in na temelju neenake politične moči ustvarili in vzdrževali rasne stereotipe, ki so staroselcem onemogočili možnost avtonomne eksistence in jih izključili iz enakovredne participacije v avstralski civilizaciji.

V članku sem zagovarjala trditev o »transformacijskih potencialih« literarnih besedil, kot Bill Ashcroft (2001) imenuje možnost osvoboditve izpod navidezno neukinljivih binarnih nasprotij dominantnega diskurza s prilastitvijo dominantnih oblik reprezentacije in prevzemom nadzora nad samoreprezentacijo. Prav to je tudi

osrednja preokupacija avstralske staroselske književnosti. Z razcvetom v osemdesetih letih prejšnjega stoletja reprezentacija staroselcev ni bila več izključno plod kulture, ki si je nadzor nad vsemi »drugimi« prisvojila tudi z degradacijo njihove zgodovine in s predpostavljeno rasno inferiornostjo. Zamišljena z namenom, da poda svojo naracijo zgodovinskih situacij, staroselska umetniška beseda spodbuja drugačna premišljevanja in destabilizira kontinuum bipolarne logike in spremljajoče identitetne hierarhije kot objektivnega dejstva. Z ozaveščanjem o medsebojni odvisnosti in nujnosti pozitivne interakcije med kulturami pa sodeluje pri ustvarjanju pogojev za drugačno, boljšo kvaliteto medsebojnih odnosov, za družbo, v kateri »različnost ne bo povezana z domnevno ali vsiljeno hierarhijo« (Bhabha 1994), kar je v današnjem turbulentnem času še posebej pomembno.

Končna ugotovitev članka je, da avtoričin pesniški svet opravlja osebno in kolektivno opolnomočenje avstralskih staroselcev in ustvarja pogoje za boljšo kvaliteto medrasnih odnosov v Avstraliji in širše. Osrednje težave, s katerimi se soočajo avstralski staroselci – enake pravice, enake možnosti, boljša zdravstvena oskrba, boljša izobrazba – so namreč skupne številnim manjšinam v politično ohranjenem subalternem položaju, kar nas kar sili, da potegnemo vzporednice čez državne meje in pesniško kritiko prenesemo v kontekst svojih družbenih travm.

ČERČE, Danica. Jeanine Leane's counter-reading of Australian historical and cultural memory locally and internationally. *Journal of postcolonial writing*. 2022, vol. 58, no. 1, str. 65-79. ISSN 1744-9855. DOI: <https://doi.org/10.1080/17449855.2021.2005322>. COBISS.SI-ID 103789827.

Boris A. Novak

Spomin jezika, jezik spomina: Študije o pesniškem jeziku, Razprave FF (Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, 2022).

Programska skupina *Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave* (P6-0239), vodja Tomislav Virk

Boris A. Novak je v *Spominu jezika, jeziku spomina* zbral svoje temeljne študije o pesniškem jeziku. Razprave so smiselno razdeljene na štiri sklope, ki se v več zamahih lotevajo posameznih tem.

Bistvo avtorjevega razumevanja pesniškega jezika razgrinja prvi sklop, ki opozarja, da je ponavljanje temeljni zakon pesniškega jezika. Pesniški jezik vselej vsebuje in ohranja spomin jezika: ponavljajoči se ritmični vzorci močnih in šibkih pozicij ter zvočni stiki (aliteracija, asonanca, rima) z odmevanjem glasov vzpostavljajo časovno

(spominsko) vertikalno, ki prebije in presega horizontalno odtekanje teksta skozi čas v molk, v nič. Ritmična in zvočna ponavljanja ohranjajo v živi zavesti besede, ki so že odtekle v preteklost: kadarkoli se oglasi nov ritmični segment, se verz, ki je že izzvenel, spominsko vrne in lebdi nad verzom, ki se oglašča v živi sedanosti. Kadarkoli se oglasi ista rima, odmevanje istih besednih končnic priključuje iz tišine že potopljene besede. Spomin jezika pa omogoča in nosi jezik spomina. V epskih časih se je s pomočjo verznega ritma prenašala zavest skupnosti o svojem izvoru, genealogiji bogov, vrednostnem sistemu, zgodovini, ključnih bitkah, zmagah in porazih, junakih in žrtvah, to spominsko funkcijo pa pesniški jezik ohranja tudi pozneje. Novak analizira oba pojma, spomin jezika in jezik spomina, na primerih verzne oblike, ki segajo od homerskega daktilskega heksametra do prostega verza.

Drugi sklop se vsestransko loteva srednjeveške trubadurske lirike in srednjeveškega verzne romana. Predvsem poudarja moment glasbe v trubadurski liriki, vprašanje rime v srednjem veku, podrobno pa se loteva tudi problematike prevajanja in recepcije trubadurske lirike na Slovenskem. Z natančno analizo in primeri evidentira osem temeljnih prevajalskih problemov s tega področja. To so (1.) problemi tekstne kritike srednjeveške poezije, pri kateri imamo opraviti z različnimi ohranjenimi tekstovnimi variantami besedil, z načinom zapisovanja pesmi, ki se bistveno razlikuje od novoveških konvencij (in kjer se prepis v današnjo normo vselej prepleta tudi z interpretacijo sintaktičnih relacij), z različnimi dialekti; (2.) problemi pri prevajanju ključnih pojmov vrednostnega sistema t. i. dvorske ljubezni, ki jih je zaradi specifične narave in pomenskega bogastva težko nadomestiti z ustaljenimi današnjimi pojmi; (3.) ritmični problemi prenašanja silabične provansalske verzifikacije v silabotonično verzifikacijo sodobnega slovenskega pesniškega jezika; (4.) evfonični problemi ponavljanja velikega števila istih rim, česar slovenski pesniški jezik in poslušalci ne prenašata v enaki meri; (5.) sintaktični problemi ponavljanja zaključnih besed (ključnih besed, ki se ponavljajo v verzne končnicah, zaključkih) pri nekaterih pesniških oblikah, kot je npr. sekstina, kjer je slovensko skladno in sklanjanje besed včasih težko prilagoditi provansalski skladnji in bistveno enostavnejši deklinaciji; (6.) evfonično-semantični problemi prenašanja asonanc in aliteracij iz staroprovansalsčine v drugačno, slovensko strukturo vokalov in konzonantov; (7.) silabično-ritmično-semantični problem velikega števila polnopomenskih enozložnic, ki imajo pomenske ekvivalente v večzložnih slovenskih besedah, zato je zgoščeno bogastvo staroprovansalskih verzov težko prenesti v slovenske verze z enakim številom zlogov; (8.) zvrstni problemi, saj je zaradi pomanjkljivih ohranjenih referenc včasih težko določiti lirsko zvrst, ki ji določeno besedilo pripada.

Tretji sklop knjige obravnava kontroverzno vprašanje podobnosti in razlik med slovanskimi jeziki na ravni verznega ritma, četrti sklop pa se loteva radikalnih sprememb, ki jih je v pesniškem jeziku sprožilo simbolistično gibanje v drugi polovici 19. stoletja.

Monografija Borisa A. Novaka je temeljno znanstveno delo s tega področja, ki se odlikuje s široko razgledanostjo, osebno izkušnjo in izvirnim prispevkom k teoriji pesništva v globalnem pogledu.

NOVAK, Boris A., *Spomin jezika, jezik spomina: Študije o pesniškem jeziku*. Razprave FF. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani, 2022. 365 str., ISBN 978-961-7128-66-6. COBISS.SI-ID 116097795.

Urška Perenič

Luize Pesjakove pesmi za slovensko mladost v zrcalu bidermajerja, (Celje: Mohorjeva družba, 2022)

Programska skupina *Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave* (P6-0239), vodja Tomislav Virk

Znanstvena monografija Urške Perenič *Luize Pesjakove pesmi za slovensko mladost v zrcalu bidermajerja* v vednosti o literarnem snovanju v slovenskem prostoru zapolnjuje dva očitna primanjkljaja: tematizira enega ključnih delov opusa avtorice, ki glede na tehtnost svojih dosežkov in (trans)historični pomen ni bila deležna ustrezne pozornosti, po drugi strani pa pojasni, zakaj je prišlo do obeh hiatov. Bidermajer je bil v literarni vedi na Slovenskem doslej obravnavan kot slepi rokav bodisi poznega, s sentimentalizmom natopljenega razsvetljenstva bodisi kot reducirana oblika romantike v okviru »Ordnungsdenken« restavracijske dobe. Pričujoča monografija bidermajer konceptualizira kot eno od nekoč aktualnih umetnostnih smeri, ki je skupaj z drugimi sooblikovala polifonijo slovenske književnosti v 19. stoletju; njegov vpliv se nikakor ne sklene z revolucijo 1848. Pri tem ne išče bližnjic in ne aplicira zgolj od drugod – zlasti v literarni vedi nemškega govornega prostora – uveljavljenih razumevanj, temveč v duhu empirične literarne vede izhaja iz konkretnih razmer in gradiva ter na podlagi dialoga s koncepcijama literarnih tokov in stilnih formacij prihaja do prepričljive interpretacije nekdanje stvarnosti. Spregledovanje in vrednostno zapostavljanje literature, ki je nastala z upoštevanjem bidermajerskih idealov, sta bila ključna razloga za umeščanje opusa Luize Pesjakove v literarni zgodovini slovenskega prostora na obrobje. Monografija tako tvorno posega tudi v vprašanje pomena zgodovinskega in interpretativnega konteksta v literarni vedi in nasploh v diahrono usmerjenih humanističnih razmislekih. Študija ni zamišljena v rehabilitacijskem kontekstu: nov in svež način tematizacije doslej zanemarjanega opusa ni izveden kot »poprava krivic«, temveč kot vnovičen premislek o slovenski literarni krajini in njeni vpetosti v širši (srednje)evropski kontekst, ki je širši in popolnejši od dosedanjih. Luizo Pesjak je v literarni prostor

vpeljal Prešeren; s tragedijsko tematizacijo pesnikovega življenja pa je tudi ona ustvarila ustvarjalno povezavo z njim. Vsekakor ne gre za avtorico, ki bi bila v zgodovinski spomin lahko vpisana zgolj zaradi stvaritve prvega »ženskega romana«, »prvega družinskega romana v dnevniški obliki« in prvega »na odru uspešnega libreta«; razlog za njeno trajno razvidnost sta ustvarjalna tehtnost in pobudnost. Otroška literatura Luize Pesjak je bila v drugi polovici 19. stoletja na Slovenskem standardna; prav tako je pomembno, da je učinkovala kot vzor. Dosegla je celo status modela.

Monografija prav tako opozarja na dinamično osmotsko razmerje med otroško/mladinsko literaturo in književnostjo za odrasle: meje med obema so prehodne ne le zaradi poznejših premikov določenih del iz enega segmenta v drugega, temveč že od vsega začetka, saj so odrasli z glasnim branjem in še bolj z izborom berila vedno vpeti v recepcijo otroške/mladinske literature. Študija ima tako svojo literarnoteoretsko kot literarno- in kulturnozgodovinsko razsežnost. Rezultati uvidov različnih strok so amalgamirani v enoten tekst, ki je pomemben za več znanstvenih disciplin.

Med nespregledljive odlike monografije je šteti tudi razpravljalni jezik. Premišljena občasna uporaba stilemov iz dobe, ki jo tematizira, ni sama sebi namen: ne gre za maniro ali evokacijo duha časa, pa tudi ne zgolj za običajno poudarjalno sredstvo, ki opozori na daljnosežnost posameznih izjav, temveč za semantično tenkočutnost. Gre za opozorilo na pomen razumevanjskega zornega kota in referenčnega prostora. To presega vprašanje obzorja avtorskega in recepcijskega pričakovanja: prek elementov razpravljalne izrazne podobe je opozorjeno na razlike v imaginariju in ideariju različnih ljudi in epoh. Tako se na nevsiljiv način odpira kar najširša dialoška dimenzija, ki omogoča refleksijo o različnosti podmen ter intelektualne oziroma mental(itet)ne gramatike in njene recepcije. S tem pa so problematizirane tudi najrazličnejše »samoumevnosti«, ki se izkazujejo za konvencionalizme.

PERENIČ, Urška: *Luize Pesjakove pesmi za slovensko mladost v zrcalu bidermajerja*. Celje: Mohorjeva družba, 2022. 248 str., ISBN 978-961-278-580-2. COBISS.SI-ID130245123.

Irena Prosenc

Primo Levi allo specchio = Primo Levi v ogledalu,
Razprave FF (Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani,
2022).

Programska skupina *Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave* (P6-0239),
vodja Tomislav Virk

Znanstvena monografija Irene Prosenc *Primo Levi v ogledalu* skozi več razprav celovito osvetljuje literarni opus znanega italijanskega pisatelja Prima Levija. Prvo poglavje (»Ubesediti spomin«) se ukvarja z avtobiografskim delom Levijevega opusa. Avtor postavi spomin v središče avtobiografskega pisanja in razmišlja o problematiki pripovedi, ki se opira na spomin, in mejah pričevanja v imenu drugih. Poglavje analizira funkcije spomina v Levijevih avtobiografskih besedilih in prouči, kako ga avtor obravnava v samokomentarjih. Pripoved, ki temelji na spominu, ni zgolj ponavljanje preteklosti, temveč njena rekonstrukcija. Spomin zato zamenja pripovedovanje spomina. Avtobiografski pripovedi sta posvečeni tudi naslednji poglavji, ki obravnavata pomembne slogovne in medbesedilne vidike. Naslov drugega poglavja (»To, česar si živi ne rečejo: zamolk kot pripovedna strategija«) temelji na citatu iz dela *Ali je to človek*, v katerem pripovedovalec eksplicira izbiro zamolka. Pisatelj pripoveduje neizrekljivo prek različnih oblik zamolka in zbuja čustveni odziv pri bralcu, od katerega pričakuje, da bo dopolnil vrzeli. Tretje poglavje (»Mitološke prvine pripovedi o potovanju v delih *Ali je to človek* in *Potopljeni in rešeni*«) proučuje kompleksna medbesedilna razmerja med tema deloma in mitološkimi viri. Gre za navezave na vrsto mitoloških elementov različnega izvora. Mednje sodijo potovanje v onstranstvo, o katerem pripoveduje *Božanska komedija*, plovba Dantejevega Odi-seja onkraj Heraklovih stebrov v XXVI. spevu *Pekla* in nostos Homerjevega Odiseja. Resemantizirani elementi ponujajo izhodišča za metaforično pripoved o deportaciji v Auschwitz kot potovanju v smrt. Četrto poglavje (»Quaestio de centauris: med fantastičnim in znanstveno fantastiko«) analizira besedila iz zbirk *Naravoslovne zgodbe* in *Formalna napaka* z vidika literarnih zvrsti. Kratke zgodbe odražajo heterogenost Levijevega dela. Po eni strani vsebujejo fantastične prvine, ki temeljijo na prekrivanju različnih ravni resničnosti in negotovi interpretaciji, ki jo to prinese s seboj. Pogostejše pa so prvine, ki so značilne za znanstveno fantastiko in pri katerih je v ospredju prisotnost novuma. Ta velikokrat sestoji iz tehnoloških inovacij, ki jih (psevdo)znanstvene razlage predstavljajo kot verjetne. Besedila namigujejo na plehkost današnje družbe in so ponekod ironično obarvana. Peto poglavje (»Kako drugače reči jaz: prisotnost knjig v Levijevih delih«) razišče, kako se avtor predstavi kot bralec. Knjige kot predmeti, razmišljanje o bralnih navadah in spomini na prebrana dela imajo pomembno mesto v njegovi avtobiografski pripovedi in esejističnih besedilih. Po ujetništvu v koncentracijskem taborišču mu knjige pomagajo,

da poišče mesto v civiliziranem svetu in ponovno zgradi identiteto. V šestem poglavju (»Recepcija del Prima Levija v Sloveniji«) avtorica pregleda prevode Levijevih besedil v slovenščino in odmeve, ki so jih imeli v slovenskem kulturnem prostoru. Večina del je bila prevedena v slovenščino s precejšnjo zamudo, in to šele po avtorjevi smrti. Seznam obstoječih prevodov sestavljajo besedila, ki pripadajo različnim literarnim zvrstem: pesmi, avtobiografska proza, kratke zgodbe, roman in esej. Po slovenski izdaji *Potopljenih in rešenih* leta 2003 se je ponovno vzbudilo zanimanje za tematike, ki jih pisatelj obravnava. Zadnje poglavje (»Beležke o prevajanju dela *Potopljeni in rešeni* v slovenščino«) obravnava nekaj terminoloških vprašanj, ki so se pojavila pri avtoričinem prevajanju eseja *Potopljeni in rešeni*. Na prevajalski proces je vplivalo pomanjkanje slovenskih izdaj Levijevih del, zlasti okoliščina, da je delo *Ali je to človek* izšlo šele leto pozneje. Zato so se terminološki razmisleki in raziskave na strokovnem področju zgodovine druge svetovne vojne izkazali za nepogrešljive. Knjiga Irene Prosenec temeljito razišče ključne momente izrazito humanistično naravnane dela italijanskega pisatelja in je ne le znanstveno zgledno, temveč tudi miselno aktualno delo.

PROSENC, Irena: *Primo Levi allo specchio = Primo Levi v ogledalu*. Razprave FF. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2022, 226 str., ISBN 978-961-7128-30-7. COBISS.SI-ID 102553091.

Lucian Gideon Conway III, ..., Žan Lep, Maja Zupančič idr.
How culturally unique are pandemic effects? Evaluating cultural similarities and differences in effects of age, biological sex, and political beliefs on COVID impacts. *Frontiers in Psychology*. 2022, vol. 13.

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

V 19 državah (vključno s Slovenijo) smo pri 14133 osebah (povprečne starosti med 20 do in 48 let) preučevali splošne in družbeno-kulturno specifične učinke starosti, biološkega spola in političnih prepričanj (o zelenem ali zaznanem odzivanju vlade na pandemično krizo) na zaznane ogroženost zaradi virusa in na zaznane neugodne izide pandemije (psihološke, finančne, dostopnost osnovnih virov). S tem smo presegli v psihologiji prevladujoči WEIRD (Western, Educated, Industrialized, Rich, Democratic) pristop k vzorčenju in preučevanje različnih dejavnikov v domeni psihologije pandemije v posameznih družbeno-kulturnih okoljih, dosedanje raziskovanje pa smo razširili z upoštevanjem ideoloških prepričanj udeležencev in uporabili empirični pristop za razvoj PAIR (Perceived Anxiety-Ideology Relationship) modela.

Z mešanim linearnim modeliranjem pridobljenih podatkov (samoocene, spremenljivke na ravni države, npr. GDP, GINI koeficient, indeksi kolektivizma, spolne neenakosti, diskriminacije) smo odkrili podobnosti med vzorci populacij iz različnih družbeno-kulturnih okolij, in sicer so mlajše osebe in ženske na splošno poročale o večji ogroženosti in zaznale več negativnih izidov pandemije, še posebej psiholoških. Odkrili pa smo več medkulturnih razlik kot podobnosti v zaznani ogroženosti, negativnih izkušnjah in izidih pandemije. Na podlagi nadaljnjih statističnih analiz smo pokazali, da se družbeno-kulturna variabilnost v zaznanih izidih ujema z modeli pred pandemijo ocenjene družbene neenakosti in ekoloških stresorjev (npr. razširjenost patogenov pred COVID-19, skrajno podnebje); obe vrsti stresorjev na ravni kulture (posebej indeks neenakosti – kompozit GINI ter indeksov neenakosti spolov in diskriminacije – in razširjenost patogenov) sta povečevali zaznano ogroženost, negativne izkušnje in zaznane negativne izide pandemije pri udeležencih. Učinki teh stresorjev na ravni kulture so bili tudi močnejši med mlajšimi osebami in ženskami kot med starejšimi in moškimi, razmeroma najmočnejše pa so bile napovedi zaznane ogroženosti (zaradi virusa/bolezni) in neugodnih psiholoških izidov na splošno. Prepričanja o zelenem/zaznanem odzivanju vlade (kompozit petih dimenzij – želja po več vladnih intervencijah za omejitev krize – in zaupanje v vladno posredovane informacije med krizo) so imela na splošno razmeroma šibko (vendar statistično značilno) moč napovedi; razmeroma najmočnejše so ta prepričanja napovedovala zaznano ogroženost posameznikov (bolj kot njihove izkušnje z okužbo in zaznane vplive pandemije), moč napovedi pa se je zelo razlikovala med državami. Skladno s PAIR modelom so imela obravnavana prepričanja vse manjši učinek na zaznano ogroženost ljudi s porastom njihovih negativnih izkušenj z boleznijo (osebnih, medosebnih, medijsko posredovanih) in s povečevanjem zaznanega negativnega vpliva pandemije (psihološki, finančni, dostopnost virov) – izkušnje/zaznani vpliv so torej moderirali učinek prepričanj na zaznano ogroženost zaradi okužbe/bolezni.

Rezultati kažejo na pomembnost: (a) poznavanja prepričanj ljudi o zelenih vladnih odzivih (na pandemijo) v razumevanju njihovega zaznavanja okužbe/bolezni kot ogrožajoče in prepoznavanja posebej ranljivih skupin za različne vrste ne le fizičnih in ekonomskih, temveč tudi psiholoških tveganj pri oblikovanju strategij za učinkovito spoprijemanje s pandemijo na ravni posamezne populacije; (b) oblikovanja družbeno-kulturno in kronološko prožnih modelov za razumevanje psiholoških učinkov pandemije na ljudi, ki bi služili kot podlaga za intervencije v kriznih razmerah. Naše ugotovitve navajajo k sklepu, da univerzalnega pristopa k uspešnemu obvladovanju epidemije ni; prevladovanje družbeno-kulturne specifičnosti nad univerzalnostjo pri pojasnjevanju učinkov pandemije nakazuje tudi nevarnost promoviranja enotnih ukrepov za vse v kulturno-ekološkem vakumu.

CONWAY III, Lucian Gideon, ..., Lep, Žan, Zupančič, Maja idr. How culturally unique are pandemic effects? Evaluating cultural similarities and differences in effects of age, biological sex, and political beliefs on COVID impacts. *Frontiers in Psychology*. 2022, vol. 13. ISSN 1664-1078. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.937211> COBISS.SI-ID 136428035.

Ljubica Marjanovič Umek, Urška Fekonja in Kaja Hacin Beyazoglu
Skupno branje odraslih in otrok: otrokov vstop v svet domišljije, čustev, besed in zgodb, Zbirka Svetilnik (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2022).

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

Monografija *Skupno branje odraslih in otrok: otrokov vstop v svet domišljije, čustev, besed in zgodb* je namenjena odraslim (npr. staršem, starim staršem, strokovnim delavcem in delavkam v vrtcih in šolah), ki v različnih kontekstih spodbujajo razvoj in učenje otrok. Knjiga govori o tem, zakaj je pomembno, da redno in pogosto beremo že dojenčkom ter malčkom, kasneje pa predšolskim in tudi mlajšim šolskim otrokom, ki že znajo brati; kako jim beremo, da ohranimo njihovo pozornost, odzivnost ter čustveno in miselno vpletenost; kaj naj jim beremo in zakaj lahko tudi večkrat beremo isto knjigo; zakaj imajo malčki in otroci radi rutino pri branju, na primer pred spanjem, po kosilu, v nedeljo dopoldne; kakšno vlogo imajo v skupnem branju e-knjige; zakaj je pomembno tudi skupno gledanje zaslonskih vsebin in pogovarjanje o njih. Govori tudi o tem, kako in zakaj malčki in otroci zgodbe ter pravljice iz knjig »prenašajo« v simbolno igro, pripovedovanje ter risanje in pisanje svojih lastnih zgodb – zgodb, ki vključujejo junake in junakinje iz knjig, številne nove zaplete in situacije ter veliko domišljije. In nenazadnje tudi o tem, da se družinsko in vrtčevsko branje povezujeta in dopolnjujeta, vrtec pa ima pri tem pomembno kompenzatorno vlogo in preko kakovostnega skupnega branja strokovnih delavcev in delavk z otroki predstavlja varovalni dejavnik govornega razvoja otrok, ki prihajajo iz manj spodbudnega družinskega okolja.

Knjiga vključuje številne primere učinkovitih in razvojno ustreznih strategij skupnega branja, kakovostnih slikanic za otroke ter spodbud v območju otrokovega bližnjega razvoja, hkrati pa tudi bogato slikovno gradivo, ki ilustrira zapisano. Na ta način je besedilo, ki temelji na ugotovitvah številnih slovenskih in tujih raziskav, razumljivo širokemu krogu bralcev – vsem, ki menijo, da je skupno branje dejavnost, ki je za odrasle in otroke prijetna ter pomembna in si je zanj vredno vzeti čas.

Skupno branje predstavlja močno čustveno izkušnjo, ki pomembno prispeva k posameznikovemu pozitivnemu odnosu do branja knjig tudi v kasnejših razvojnih obdobjih, veselju do branja, bolj razvitemu govoru ter boljši zgodnji in kasnejši pismenosti, večji miselni prožnosti in kritičnosti, domišljiji, ter ne nazadnje tudi k večji socialni občutljivosti in vpetosti v socialni prostor, zato je odrasle pomembno spodbujati k vključevanju v skupno branje z otrokom ter jih poučevati o njegovem pomenu.

MARJANOVIČ UMEK, Ljubica, FEKONJA, Urška in HACIN BEYAZOGLU, Kaja: *Skupno branje odraslih in otrok: otrokov vstop v svet domišljije, čustev, besed in zgodb*. Zbirka Svetilnik. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2022. 118 str., ISBN 978-961-01-6437-1. COBISS.SI-ID 113966083.

Ljubica Marjanovič Umek, Urška Fekonja in Kaja Hacin Beyazoglu
Slikovni preizkus besednjaka: 2–7 let : (SPB: 2–7 let)
(Ljubljana: Založba Univerze, 2022).

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

Oblikovali smo *Slikovni preizkus besednjaka: 2–7 let* (SPB: 2–7 let), ki je pripomoček za ocenjevanje besednjaka malčkov in otrok, starih od 2 do 7 let. Gre za prvi slovenski pripomoček, ki se osredotoča specifično na ocenjevanje zgodnjega besednjaka in omogoča njegovo natančno, objektivno in zanesljivo oceno. SPB je namenjen individualnemu preizkušanju malčkov in otrok ter oceni normativnosti oziroma prepoznavanju morebitne nenormativnosti v zgodnjem razvoju besednjaka. Zgodnja diagnostika težav in zaostankov na področju govora, še posebej besednjaka, je namreč ključna za pravočasno, hitro in učinkovito intervencijsko delovanje v za razvoj govora občutljivih obdobjih, saj je zaostanke v govoru pri starejših otrocih veliko težje premostiti. Čeprav tudi bolj splošni pripomočki za ocenjevanje govornega razvoja navadno vključujejo tudi področje besednjaka, lahko le s specifičnim pripomočkom natančno ocenimo besednjak pri različnih starostih otrok.

Preizkus SPB: 2–7 let je nastajal v več zaporednih korakih. V prvem koraku smo avtorice pregledale in analizirale različne pripomočke, tako slovenske kot tuje, ki bodisi ocenjujejo besednjak znotraj širše govorne kompetentnosti otrok ali pa so namenjeni posebej ocenjevanju besednjaka. Na podlagi opravljene analize pripomočkov ter poznavanja zakonitosti razvoja besednjaka slovensko govorečih malčkov in otrok smo oblikovale prvi nabor besed, namenjen ocenjevanju besednjaka malčkov in otrok v starostnem razponu od 2 do 7 let, oblikovale pilotno obliko slikovnih predlog ter za vsako besedo izbrale tri distraktorske besede oziroma slikovne predloge. V drugem koraku smo na majhnih vzorcih malčkov in otrok iz vseh starostnih skupin izvedle prvo pilotno študijo. Na podlagi zbranih podatkov smo preverile ustreznost in težavnost posameznih besed za posamezne starostne skupine malčkov in otrok, ustreznost prikazanih besed na slikovnih predlogah ter primernost prikazanih distraktorskih besed. Oblikovale smo nov nabor 30 besed znotraj posamezne starostne skupine malčkov oziroma otrok in nabor distraktorskih besed. V tretjem koraku smo izvedle drugo pilotno študijo, v kateri smo ponovno preučile ustreznost novega nabora besed ter na novo pripravljenih slikovnih predlog z ilustracijami. Ob zbranih podatkih smo analizirale težavnost besed znotraj posamezne starostne skupine ter na podlagi odgovorov malčkov in otrok preučile ustreznost oziroma jasnost ilustracij. Na podlagi analize smo nekatere izmed besed izločile, nekatere pa prestavile iz ene starostne skupine v drugo ter tako oblikovale končen nabor 30 besed znotraj posamezne starostne skupine in končno obliko slikovnih predlog z ilustracijami. V zadnjem koraku smo izvedle

standardizacijo SPB. Končni standardizacijski vzorec je vključeval 290 malčkov/otrok, starih od 2;0 do 6;11 let. Na podlagi izračunane težavnosti in diskriminativnosti smo oblikovale končen nabor 27 besed znotraj posamezne starostne skupine, ki predstavljajo končno obliko SPB: 2–7 let.

Pripomoček strokovnjakom in strokovnjakinjam, ki se ukvarjajo z zgodnjo diagnostiko razvoja malčkov in otrok, predstavlja uporabno orodje pri oblikovanju preventivnih in intervencijskih ukrepov in ustrezno dopolnitev že obstoječih pripomočkov za ocenjevanje govora in drugih razvojnih preizkusov.

MARJANOVIČ UMEK, Ljubica, FEKONJA Urška in HACIN BEYAZOGLU Kaja: Slikovni preizkus besednjaka: 2–7 let : (SPB: 2–7 let). Ljubljana: Založba Univerze, 2022. 60 str., ISBN 978-961-297-005-5. COBISS.SI-ID 125370627.

Angela Sorgente, Gabriela Fonseca, Žan Lep, Lijun Li, Joyce Serido, Rimantas Vosylis, Carla Crespo, Ana Paula Relvas, Maja Zupančič in Margherita Lanz

Profiles of emerging adults' resilience facing the negative impact of COVID-19 across six countries. *Current Psychology*. 2022.

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

V okviru mednarodne skupine raziskovalcev COVIN (COVID International) smo pri 1768 mladih na prehodu v odraslost (med 18 in 29 let) v Italiji, na Kitajskem, v Litvi, na Portugalskem, v Sloveniji in ZDA najprej preučili zaznani vpliv pandemije (finančni vpliv, vpliv (ne)dostopnosti osnovnih virov in psihološki vpliv) na predstave posameznikov o njihovi finančni prihodnosti in njihovem življenju v prihodnosti ter posredno vlogo nestrpnosti do negotovosti v teh napovednih odnosih. Višja raven teh zaznanih negativnih vplivov je neposredno napovedovala manj optimistične predstave mladih o finančni prihodnosti in o življenju v prihodnosti na splošno, in sicer ne glede na srednje razlike med državami. Višja raven nestrpnosti do negotovosti pa je posredovala tudi pomemben vpliv zaznanega negativnega psihološkega vpliva na manj optimistične predstave o prihodnosti (Lanz idr., 2021). Nadalje smo pri istem vzorcu sodelujočih želeli (a) prepoznati profile mladih, ki so v različni meri odporni na neugodne življenjske okoliščine pandemije, (b) preučiti, kako se ti porazdeljujejo preko demografskih značilnosti mladih (država, spol, starost) in doseženih označevalcev odraslosti (zaposlitveni, partnerski, bivanjski

položaj), ter (c) ugotoviti, kako se mladi z različnimi profili med seboj razlikujejo glede zaznanega vpliva pandemije, subjektivnega blagostanja in zaznane osebne prihodnosti. Izhajali smo iz več-sistemskega modela prožnosti (Liu idr., 2017), tj. osrednji (intrapsihične značilnosti), medosebni (v razvoju pridobljene osebne in medosebne značilnosti) in zunanji sistem prožnosti (posebne družbeno-ekološke okoliščine). Na podlagi njihove podprte, vendar izolirano raziskane varovalne vloge v duševnem zdravju smo v študiji upoštevali dimenziji prožnosti jaza in pozitivnosti (znotraj-osebni sistem), religioznost, družbeno-ekonomski položaj (zunanji sistem) ter zaznano čustveno oporo družine in zaznano čustveno oporo vrstnikov (medosebni sistem).

Z analizo latentnih profilov smo prepoznali 4 različne profile prožnosti (skupine mladih s temi profili), ki vključujejo posamezne značilnosti vsakega izmed treh sistemov. 1. skupina z *visoko ocenjenimi viri prožnosti* (pogosteje s Portugalske in iz Slovenije) je najšibkeje zaznala negativen psihološki vpliv pandemije, izražala najvišjo raven subjektivnega blagostanja in imela najbolj pozitiven pogled na svojo prihodnost; 2. skupina z *nizko ocenjenimi viri prožnosti* (pogosteje s Kitajske, moški in mladi brez partnerja/partnerke) je najnižje ocenila svoje blagostanje in bila najmanj optimistična glede prihodnosti; 3. skupina z *vrstniško oporo in nizko ocenjenimi drugimi viri prožnosti* (pogosteje iz Italije in ZDA, ženske in mladi v partnerski zvezi, ki pa so živeli sami) je poročala o srednji ravni blagostanja, vendar je zaznala podobno močen negativen vpliv pandemije kot 2. skupina (in še močnejši negativen finančni vpliv) in je bila manj optimistična glede prihodnosti; 4. skupina z *oporo družine in nizko ocenjenimi drugimi viri prožnosti* (pogosteje iz Litve, študenti, brez partnerja/partnerke ali so imeli svojega otroka) je poročala o povprečni ravni blagostanja, bila zmerno optimistična glede svoje prihodnosti ter imela najmanj težav z dostopom do osnovnih življenjskih virov. Povezave manj prožnih profilov z »državo« so se vsaj delno prekrivale z zgodnejšim pojavom pandemije in večjo razširjenostjo virusa v populaciji. Ne glede na slednje je podrobna analiza pokazala, da bi četrtnina udeležencev študije potrebovala strokovno pomoč, predvsem zaradi pomanjkanja družinske opore in lastnih psiholoških virov. V neskladju z laičnimi prepričanji o pomembnejši vlogi vrstnikov kot družine v mladostništvu in na prehodu v odraslost se opora vrstnikov ni pokazala kot učinkovita ali zadostna pri premagovanju težkih življenjskih okoliščin pandemije. Na podlagi ugotovitev priporočamo, da se intervencije v takih in podobnih okoliščinah najprej osredotočijo na mlade, ki ne zaznavajo opore v svoji družini.

SORGENTE, Angela., FONSECA, Gabriela, LEP, Žan., LI, Lijun., SERIDO, Joyce, VOSYLIS, Rimantas, CRESPO, Carla, RELVAS, Ana Paula, ZUPANČIČ, Maja. in LANZ, Margherita. Profiles of emerging adults' resilience facing the negative impact of COVID-19 across six countries. *Current Psychology*. 2022. ISSN 1046-1310. DOI: 10.1007/s12144-022-03658-y. COBISS.SI-ID 128353539.

Piotr Sorokowski, ..., Tina Kavčič, Maja Zupančič idr.

Modernization, collectivism, and gender equality predict love experiences in 45 countries. *Scientific Reports*, 2023, vol. 13, no. 773, 1–10.

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

Pričujoče ugotovitve obširnejše raziskave o izkušnjah ljubezni v 45 državah izhajajo iz naših predhodno dokumentiranih medkulturnih primerjav (Kowal idr., 2022; Sorokowska idr., 2021; Sorokowski idr., 2021; Walter idr., 2020) iste skupine avtorjev (vključno s slovenskimi). Na podlagi univerzalnih nevrološko-hormonskih temeljev občutij in izkušenj ljubezni, Sternbergove trikotne teorije ljubezni (strast, intimnost in odločenost), razvoja in validacije ustrezne merske lestvice ter podprte merske invariantnosti med obravnavanimi državami smo nadalje preučevali, kateri družbeno-kulturni in ekološki dejavniki vplivajo na izkušnje in izraznost treh dimenzij ljubezni. Sodelovalo je 9474 oseb (56 % žensk) iz 45 držav (vključno s Slovenijo), ki so bile v istem partnerskem razmerju povprečno 7 let, stare pa v povprečju 30 let in pol (SD = 11 let). Pri izboru napovednikov smo izhajali iz empiričnih izsledkov razvojnopsiholoških (npr. Li in Zheng, 2021), medkulturnih (npr. De Munck in Korotayev, 2007) in ekološkopsiholoških študij (Ijzerman in Semin, 2010) ter analize literarnih del (Baumard idr., 2022). Tako smo upoštevali značilnosti na ravni države, tj. približki stopnje modernizacije (npr. indeksi človekovega razvoja – HDI, modernizacije – WML, neenakosti spolov – GII), raven kolektivismu in povprečna letna temperatura okolja. V večnivojskih analizah smo nadzorovali vpliv trajanja ljubezenskega razmerja (s trajanjem sta upadala izraznost strasti in intimnosti, naraščala pa odločenost za ohranjanje razmerja) in spol udeležencev (ženske so poročale o višjih ravneh intimnosti in nižjih ravneh strasti kot moški).

Napovedne modele smo statistično analizirali za vsako sestavino ljubezni posebej. HDI in povprečna temperatura sta se pozitivno povezovala z ravnjo vseh treh dimenzij ljubezni, kolektivismu pa z intimnostjo in odločenostjo. Poleg HDI sta se druga dva obravnavana indeksa povezovala z intimnostjo in odločenostjo (WMI pozitivno in GII negativno). Te povezave se niso spremenile tudi ob nadzoru starosti sodelujočih (starost in trajanje razmerja sta se visoko povezovala), le povezanost s kolektivismom je upadla. Učinki napovednikov so bili na splošno močnejši za intimnost kot za strast, preverili pa smo tudi modele z razmerjem med strastjo in intimnostjo kot kriterijem. Bolj izražena strast v partnerskem razmerju je bila manj pogosta v državah z višjimi pokazatelji modernizacije. Nadalje smo preverili še nelinearne napovedne odnose. Pri določenem pragu modernizacije družbe (npr. HDI 0,85) je začela povprečna raven strasti in odločenosti upadati, raven intimnosti pa se je ohranjala. Ob nadzoru spola, trajanja ljubezenskega razmerja, povprečne ravni

temperature v državi in ravni kolektivizma so udeleženci iz držav z višjim HDI, WMI in GII (v primerjavi s tistimi iz držav z nižjimi)) na splošno poročali o močnejših občutjih ljubezni (še posebej intimnosti) do svojega partnerja/partnerke, vendar pa najvišje ravni modernizacije niso »spodbujale« bolj intenzivnih izkušenj ljubezni. Razmeroma šibka povezanost obravnavanih indeksov z izraženo strastjo tudi nakazuje, da srednja raven strasti v partnerski ljubezni ohranja stabilnost preko različnih ravni modernizacije družbe, ker se ujema z močno biološko podstatjo strasti in njene vloge v reprodukciji.

Opravljen medkulturna raziskava je prva, ki je pridobila, analizirala in predstavila podatke o tem, kako izkušnje ljubezni variirajo glede na razlike v pokazateljih modernizacije družbe, izsledki pa prispevajo pomemben del k podpori hipoteze o kulturni evoluciji ljubezni.

SOROKOWSKI, Piotr, ..., KAVČIČ, Tina, ZUPANČIČ, Maja idr. Modernization, collectivism, and gender equality predict love experiences in 45 countries. *Scientific Reports*, 2023, vol. 13, no. 773, str. 1–10. ISSN 2045-2322. DOI 10.1038/s41598-022-26663-4. COBISS.SI-ID 139102211.

Maja Zupančič, Ulrike Sirsch, Žan Lep in Tina Kavčič

Four types of individuation: Further evidence from two Central-European countries. *Emerging Adulthood*. 2022, 1–8.

Programska skupina *Uporabna razvojna psihologija* (P5-0062), vodja Maja Zupančič

Izhajajoč iz štirih vzorcev (tipov) psihološkega osamosvajanja, ki kažejo trenutno dinamiko v procesu psihološkega ločevanja – individualizacije in ohranjanja čustvene povezanosti s starši pri mladih na prehodu v odraslost (Kavčič in Zupančič, 2019), smo preučili njihovo ponovljivost s petimi dimenzijami kratke oblike našega že mednarodno uveljavljenega Testa psihološkega osamosvajanja na prehodu v odraslost (TOPO-K; Komidar idr., 2016, 2021). O dimenzionalnih značilnostih svojega osamosvajanja so posebej v odnosu do mame in do očeta poročali mladi (19 do 29 let) v Sloveniji (N = 312 in 293) in v Avstriji (N = 440 in 415). Z analizo gruč v dveh korakih smo med mladimi, posebej v Sloveniji in Avstriji ter posebej v odnosu do mame in očeta, prepoznali štiri strukturno različne (značilno različne preko izraznosti petih dimenzij) in notranje ponovljive vzorce psihološkega osamosvajanja, primerljive s predhodno pridobljenimi z dolgo obliko TOPO (Komidar idr., 2014) v Sloveniji (Kavčič in Zupančič, 2019): (1.) mladi z *odvisnim* vzorcem so močno povezani s starši in se zanašajo na njihovo čustveno/funkcionalno oporo

v težkih situacijah ter pred pomembnimi odločitvami, precej jih skrbi morebitno razočaranje staršev, manj kot njihovi vrstniki pa se zanašajo nase; (2.) *anksiozni* vzorec opisuje poudarjeno spoprijemanje z notranjim konfliktom med bojaznijo pred razočaranjem staršev in zaznanim pretiranim poseganjem staršev v zasebnost mladih oz. psihološkim nadzorom; (3.) mladi s *povezanim* vzorcem kažejo zmerno raven zanašanja nase ob razmeroma tesni povezanosti s starši in odsotnosti odnosnih težav; (4.) mladi z *neodvisnim* vzorcem prav tako ne izražajo odnosnih težav, močno se zanašajo nase; tudi kadar se spoprijemajo s težkimi situacijami in se soočajo z življenjskimi odločitvami, redko poročajo o iskanju opore pri starših, s katerimi se zaznavajo kot razmeroma šibko povezani.

Navedeni vzorci psihološkega osamosvajanja so bili strukturno skladni v odnosu do mam in očetov pri mladih v isti državi, prav tako se je med mladimi v Sloveniji in Avstriji pokazala zmerna skladnost v strukturi njihovih vzorcev osamosvajanja v odnosu do mame ter praktično identična struktura vzorcev v odnosu do očeta. Kljub strukturni stabilnosti vzorcev osamosvajanja v odnosu do staršev, pa se je približno polovica mladih v vsaki obravnavani državi uvrščala v drugačen tip osamosvajanja v odnosu do svoje mame kot do očeta. Ta ugotovitev ima pomembne posledice tako za psihološko obravnavo mladih in njihovih staršev, kot tudi za raziskovanje.

Nadalje smo med mladimi v obeh državah odkrili značilne povezave vzorcev psihološkega osamosvajanja (pripadnost tipu) v odnosu do mame/očeta z njihovim subjektivnim blagostanjem, tj. s čustvenim (hedonskim) in s psihološkim (evdajmonskim) blagostanjem. Na splošno so mladi z anksioznim vzorcem poročali o najnižjih ravneh subjektivnega blagostanja, tisti s povezanim vzorcem pa o najvišjem. Podrobnejša analiza je tudi nakazala potencialno moderatorsko vlogo družbeno-kulturnega okolja v zvezah med vzorci osamosvajanja in subjektivnim blagostanjem mladih, tj. za mlade v Sloveniji je za ugodnejše razmerje med doseganjem psihološke samostojnosti ob ohranjanju povezanosti s starši pomembna razmeroma močnejša čustvena povezanost s starši kot samostojnost, za mlade v Avstriji pa ne.

ZUPANČIČ, Maja, SIRSCH, Ulrike, LEP, Žan. In KAVČIČ, Tina. Four types of individuation: Further evidence from two Central-European countries. *Emerging Adulthood*. 2022, str. 1–8. ISSN 2167-6984. DOI: <https://doi.org/10.1177/21676968221098>. COBISS.SI-ID 106854147.

Mladen Dolar

Od kod prihaja oblast?, Analecta (Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2021)

Programska skupina *Filozofske raziskave* (P6-0252), vodja Slavoj Krečič Žižek
Projektna skupina *Teatraličnost oblasti: Hegel in Shakespeare o sodobnih strukturah oblasti* (J6-1812), vodja Gregor Moder

Politični kontekst nastanka psihoanalize je mogoče najkrajše opisati kot moment velike krize avtoritete: vse klasične avtoritete so izgubile svojo veljavo, predvsem je bil očiten zaton očetne avtoritete, ki je v tradiciji nudila model za sleherno avtoriteto. Temu propadanju klasičnih avtoritet je sledil vzpon novih političnih vodij, ki so se ravnali po povsem drugačni logiki. Po nenavadnem naključju je prav takrat (denimo sredi 1890tih let) stopila v veljavo beseda populizem, ki nas toliko preganja danes. Anekdota govori o tem, da je Freud leta 1898 na izletu v Škocjansko jamo tam po naključju srečal Karla Luegerja, tedanjega dunajskega župana, ki je bil vir antisemitske propagande in kasneje Hitlerjev vzornik. To nenavadno srečanje govori o politični zavezi psihoanalize, da se mora skozi vso svojo zgodovino soočiti natanko s hrbtno stranjo avtoritete, pervertirane avtoritete, ki se je simptomatično uveljavljala po zmagi razsvetljenstva in ki ponovno prihaja na dan v današnjih časih. Knjiga prinaša razmisleke o naravi avtoritete in njenih modernih premenah, in pretresa načine, kako se je s tem soočila psihoanaliza. Ta se je z oblastjo ukvarjala predvsem skozi instanco označevalca v položaju izjeme. Naj je šlo za označevalce tipa mana, za problem Imena Očeta, za problem točke prešitja, za problem označevalca-gospodarja – vselej se je premislek vrtel okoli izjemnega statusa izjemnega označevalca kot vira »magične« moči in po drugi strani ekonomije uživanja. Lacan je pred dobrimi 50 leti postavil svojo znamenito teorijo štirih diskurzov, najkompleksnejšo psihoanalitsko teorijo oblasti, ki je ta problem poskušala formalizirati. Namen knjige je, da pol stoletja kasneje premeri razdaljo, ki nas loči od tistega trenutka po maju '68, časom, ki je obetal veliko odpiranje, in sedanjim časom, ki se kaže kot zapiranje in zaton. – Knjigo sklene obsežna refleksija o statusu govoric, od Sokratovih časov do današnje prevlade družbenih medijev, ko so postale splošno ozadje tega, kar je bila nekoč javnost.

DOLAR, Mladen, *Od kod prihaja oblast?*. Analecta. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, 2021. 220 str., ISBN 978-961-6376-96-9. COBISS.SI-ID 89941763.

Gospodar. O sodobnih strukturah oblasti Ljubljana, Cankarjev dom 22. – 24. september 2022

Organizatorji: UL, FF, Cankarjev dom, Gothe-Institut Ljubljana, Združenje Aufhebung
Organizacijski odbor: Gregor Moder, Bara Kolenc, Goran Vranešević, Urban Šrmpf

Programska skupina *Filozofske raziskave* (P6-0252), vodja Slavoj Krečič Žižek
Projektna skupina *Teatraličnost oblasti: Hegel in Shakespeare o sodobnih strukturah oblasti* (J6-1812), vodja Gregor Moder

Lik gospodarja je preganjal vso človeško zgodovino, skozi tisočletja se je kazal skozi vedno nove oblike in postavljaj nove uganke. Kako in zakaj so si lahko nekateri pridobili status, ki je omogočal neomajno oblast nad drugimi, od kod njihova legitimacija in avra, ki jim je domnevno pripadala? Kako in zakaj so drugi pristajali na svojo podrejenost? To so vprašanja, s katerimi se temeljito spoprijema vsa politična filozofija in vse refleksije o konstituciji naše družbenosti, bodisi s poskusi legitimiranja oblasti, ki jo imajo nekateri nad drugimi, bodisi s poskusi, da bi temu naredili konec.

Francoska revolucija lahko velja kot trenutek inavguracije modernih časov in kot (vsekakor problematičen) mejnik v dojetju lika gospodarja. Na eni strani mejnika, v predmodernih časih, je bil lik gospodarja utemeljen s posebnim pojmom suverenosti, s sklicevanjem na transcendenco, na nasledstvo, poreklo, na domnevno naravno danih hierarhijah, na avtoriteti očeta – in ravno očetna avtoriteta je pogosto služila kot model za sleherno avtoriteto. Na drugi strani mejnika, po zmagi idej razsvetljenstva, pa smo domnevno opravili z vsemi tovrstnimi utemeljitvami gospostva in vstopili v novo dobo, v kateri naj bo avtoriteta poslej utemeljena le na sposobnostih, znanju, strokovnosti, kompetencah, učinkovitosti, zmožnostih, svobodni konkurenci, uporabi uma in napredku znanosti. Skratka, temeljna poteza modernosti je ravno v tem, da naj bi prinesla smrt Gospodarja, Gospodarja z veliko začetnico. A kmalu smo izkusili, da je bil ta optimistični scenarij velika iluzija. Dvajseto stoletje je prineslo masakre, ki so bili najhujši v vsej zgodovini, in to pod novimi tipi Gospodarjev, katerih avtoriteta lahko spominja na predmoderne tipe, vendar pa je bila njihova logika bistveno drugačna. Nove oblike gospostva, najbolj drastično fašizem in stalinizem, ob tem pa še vrsta drugih diktatur, so prinesle nove podobe Gospodarja. Gospodar se je po svoji smrti vrnil, in to skorajda še bolj kot poprej, kot da bi zaživel novo zagrobno življenje.

Fokus konference pa je bil naš sedanji čas, čas po domnevnem koncu zgodovine, po katerem naj bi tržno gospodarstvo in liberalna demokracija postavila okvir vsesplošnega napredka in globalnega razcveta. A kako da smo prav v teh časih soočeni z vznikom novih tipov gospodarja? Zakaj nam je porast populizmov v

zadnjem desetletju ali dveh začel določati politični horizont? Novi tipi gospodarjev se precej razlikujejo med seboj, vendar pa je mogoče razločiti nekatere vpadljive poteze, ki družijo številne. Videti so daleč od strašljivih podob gospodarjev, ki jih je obdajala avra in so se ponašali s karizmo, bolj so videti kot karikature gospodarjev, ponarejeni gospodarji, ki se jih pogosto opisuje kot klovne in so hvaležen objekt številnih, a nemočnih parodij. Mogoče jih je opisati kot figure obscenosti oblasti – oblasti se je sicer vselej držala obscena hrbtna plat, ki jo je skušala dobro prikriti, novost teh zadnjih časov pa je v tem, da ta obscena plat vse bolj prihaja na dan, ne da bi to imelo kakšne posledice. Kakor da so imuni pred tem, da se jih razkrije kot lažnivce in kot nesposobne za opravljanje javne službe. Dejstvo, da se te osebe najpogosteje pojavljajo kot figure transgresije in obscenosti, postavlja daljnosežna vprašanja o novih oblikah suverenosti in politične legitimacije.

Ob otvoritvi konference sta številne prisotne nagovorila tudi rektor UL Gregor Majdič in ministrica za kulturo Asta Vrečko. V treh dneh se je zvrstilo kar 18 predavateljev, izbrani prispevki bodo objavljeni v eni od prihodnjih tematskih številk revije *Problemi International*.

<https://masters.theatricalityofpower.com/>

Mednarodna znanstvena konferenca *Hegel, ženska in feminizem: Logika in politika spolne razlike* Ljubljana, 12.-14. december 2022

Programska skupina *Filozofske raziskave (P6-0252)*, vodja Slavoj Krečič Žižek

Konferenca si je za izhodišče vzela Heglovo pojmovanje ženske v okviru države in civilne družbe. Ker je Hegel v svojem Orisu filozofije pravice znano izključil ženske iz civilne družbe in države, torej iz javne sfere nasploh, je bil namen konference ponovno premisliti to idejo. Kot izhodišče so bila postavljena nova in spodbudna branja njegove filozofije o pomenu ženske in načinu, ki so ga intelektualci, zlasti ženske, pripisovali njegovi misli. Pri tem je imelo pomembno vlogo zlasti protislovje, ki ga Hegel ustvari z lastnimi zahtevami za udejanjenje svobode, načelo, ki se tudi v okviru moderne države ohrani v obliki predmodernega družinskega modela. Heglovo pojmovno potiskanje žensk na rob družbe se pogosto odpravi z ugotovitvijo, da je bil vendarle sin svojega časa. Vendar takšen odziv spregleda, da je imel Hegel pozitivne razloge za različno obravnavo obeh spolov – razloge, ki segajo od vključitve narave v življenje duha do tega, da je Hegel tudi sam pojem

in njegovo notranjo dinamiko razumel po modelu organskega. Heglova obravnava ženske je namreč tesno povezana z njegovo pojmovnostjo, zato je ni mogoče preprosto odmisлити ali izrezati iz njegove misli. Na podlagi te ocene se je konferenca skušala soočiti z vprašanjem ženske pri Heglu na način, ki bi bil v skladu z emancipatornim duhom moderne subjektivne svobode in bi hkrati ostal na ravni Heglove pojmovne zastavitve.

Filozofinje in filozofi, zbrani na konferenci, so k problemu pristopali različno. Nekateri so skušali natančneje določiti pojem spolne razlike in njegove implikacije na podlagi logične analize Heglovega pojmovanja razmerja med posebnim in občim ali njegove teorije disjunktivne sodbe; drugi so obravnavali posamezne elemente Heglove filozofije, npr. lik Antigone ali pojem ljubezni oz. spoznanja; tretji so Hegla navezovali na sodobno filozofsko in politično diskusijo, npr. na marksizem in feminizem ali na pojave iz sodobnega družbenega življenja, kot je npr. JazTudi. Prispevki in izjemno odprte in razgibane debate so pomembno prispevali k razumevanju ženskega vprašanja in samega Hegla. Sodelujoči se skoraj soglasno strinjajo, da je s Heglom mogoče produktivno razmišljati o položaju ženske v sodobnem svetu, in obenem, da tudi sodobni svet še ni ponudil zadovoljive rešitve vprašanja, kako v področje svobode vključiti naravo. Prav tako je mogoče reči, da je konferenca pripomogla k temu, da so ustrezne rešitve pridobile jasnejše pojmovne in institucionalne obrise.

Na konferenci, ki so jo skupaj organizirale Università degli Studi di Padova (Luca Illetterati), Freie Universität Berlin (Dina Emundts) in Univerza v Ljubljani (Zdravko Kobe) in so jo organizacijsko izvedli Giulia Bernard, Bojana Jovičević, Karen Koch in Goran Vranešević, je sodelovalo petnajst vidnih filozofinj in filozofov iz Nemčije, Italije, Francije, Grčije, Španije, Nizozemske, Brazilije, ZDA, Japonske, Hrvaške in Slovenije. Ker je primerna zastopanost spolov na znanstvenih srečanjih ključnega pomena za akademsko napredovanje posameznikov, je bila konferenca zasnovana tako, da so bile med sodelujočimi nadpovprečno zastopane filozofinje. Pomembno vodilo dogodka je bilo tudi spodbujanje kulturne in jezikovne raznolikost, zaradi česar sta bila delovna jezika vseskozi dva, nemščina in angleščina. Konferenca je bila vsebinsko in predstavitveno naravnana tudi na širše občinstvo, kar je bilo zagotovljeno z odprtim prostorom, ki ga je zagotovila AGRFT, s sodobno grafično podobo ter s kakovostnim spletnim prenosom predavanj. Ti dejavniki so skupaj s kakovostjo predavanj uspeli pritegniti številne poslušalce in gledalce. To je bilo razvidno zlasti iz odziv na spletni prenos v živo, ki je bil izjemno obiskan. Prvi dan si je prenos v živo ogledalo 792 gledalcev, vse tri dni pa skupaj 1402 gledalcev z vsega sveta. Pomembnost konference ponazarja tudi dejstvo, da je njeno nadaljevanje vključeno v program Heglovega kongresa, ki ga kot najodmevnejši dogodek na področju Heglovih študij enkrat na šest let organizira Internationale Hegelvereinigung v Stuttgartu.

<https://www.speculativethought.com/hegel-woman-feminism>.

Can Changing Our Minds Make Us Fanatic: Belief Revision and Epistemic Overconfidence. *The Philosophy of Fanaticism: Epistemic, Affective, and Political Dimensions*. 2022, vol. 1, no. 1, 39–54.

Programska skupina *Filozofske raziskave* (P6-0252), vodja Slavoj Krečič Žižek

Članek je bil objavljen v zborniku *The Philosophy of Fanaticism: Epistemic, Affective, and Political Dimensions*, ki je poleti 2022 izšel pri založbi Routledge. V zborniku so objavljene predelane verzije besedil, ki so bile najprej predstavljene na delavnici o fanatizmu (konferenca je potekala na Univerzi na Dunaju). Pri zborniku so sodelovali nekateri vodilni strokovnjaki na področju teorije radikalizacije (npr. Farhad Khosrokhavar) in ekstremizma (Quassim Cassam), pa tudi mladi raziskovalci iz Evrope in ZDA.

Knjiga poskuša nadgraditi moderne pristope k fanatizmu in entuziazmu, kot sta jih zastavila Locke in Voltaire. Običajno velja, da je fanatizem nasprotni pol racionalnosti. Članki v zborniku zapletejo to podobo. Besedila obravnavajo fanatizem kot polemični izraz, ki diskreditira nasprotnika; sprašujejo se, ali ne izhajajo »fanatična« stališča morda iz spoznavno šibkejšega položaja; opozorijo tudi, da je fanatična stališča težko razločiti od korenitih in globokih mnenj, ki jih praviloma cenimo.

Članek »Can Changing Our Minds Make Us Fanatic« prav tako poskuša omajati neko razširjeno stališče o fanatizmu. Običajno menimo, da je sposobnost spremembe stališča spoznavna krepost, nasprotna fanatizmu. Spoznavnemu akterju, ki po premisleku spremeni svoja politična ali etična mnenja, pripisujemo odprtost duha (oziroma *open-mindedness*, kot pravi teoretik epistemskih vrlin Jonathan Adler). V nasprotju s tem pa članek trdi, da lahko konverzija stališč včasih pripelje do nezaželenih spoznavnih drž. O tem priča kulturna zgodovina, ki radikalna stališča povezuje s figuro spreobrnjenca (Emile Zola, na primer, v *Germinalu* govori o »zanesenjaštvu, značilnem za konvertita«). Članek analiza vrsto poti, ki lahko privedejo konvertita do precenjevanja svojih spoznavnih zaslug. Spoznavni akter lahko v svoji spreobrnitvi vidi dokaz, da je v primerjavi z drugimi akterji vložil v svoja stališča več spoznavnih virov; začne lahko verjeti, da drugi akterji vztrajajo pri starih stališčih zaradi inercije ali zaslepljenosti; morda celo meni, da bi morali drugi slediti vzoru njegove konverzije. V lastni doksastični reviziji vidi akter dokaz svojih spoznavnih prednosti, kar ga lahko pripravi do drž, ki jih klasično opisujemo kot »ozkost duha«. Na kratko, sprememba stališča nas lahko včasih pripelje do fanatizma. Članek zato meni, da resnična zasluga vrline odprtega duha ni v sposobnosti, da dejansko spreobrnemo svoja stališča; vrlina »biti odprtega duha« prej pomeni sposobnost, da o pomembnih stvareh (etiki, religiji, politiki) razpra-

vljamo na distanciran (*disengaged*) način. Besedilo tudi razpravlja o zaslugah in šibkosti nekaterih drugih teorij mnenjske spreobrnitve, zlasti tistih, ki izhajajo iz Festingerjeve teorije kognitivne disonance.

KRAVANJA, Aljoša. Can Changing Our Minds Make Us Fanatic: Belief Revision and Epistemic Overconfidence. *The Philosophy of Fanaticism: Epistemic, Affective, and Political Dimensions*. 2022, vol. 1, no. 1, str. 39–54. COBISS. SI-ID 121282051.

Gregor Moder

Lubitsch, Shakespeare, and the Theatricality of Power. October. 2021, no. 178, 55–80.

Programska skupina *Filozofske raziskave* (P6-0252), vodja Slavoj Krečič Žižek
Projektna skupina *Teatraličnost oblasti: Hegel in Shakespeare o sodobnih strukturah oblasti* (J6-1812), vodja Gregor Moder

V znameniti reviji *October*, ki jo izdaja MIT Press in uživa zvezdniški status na področju humanistike v Severni Ameriki, je izšel obsežen izvorni znanstveni članek z naslovom »Lubitsch, Shakespeare in teatralnost oblasti« avtorja vGregorja Modra. Besedilo se loti fenomena teatralnosti oblasti na primeru fašizma, kjer je bil tudi tradicionalno najpogosteje obravnavan. Jedro besedila je natančna analiza filma *Biti ali ne biti* (1942) hollywoodskega režiserja judovskega rodu Ernsta Lubitscha, ki se je sicer rodil v Nemčiji in imel pred selitvijo v ZDA za seboj že uspešno kariero. Rdečo nit članka tvori vprašanje, kako si je Lubitsch sposodil Shakespearjeve motive in Shakespearjevo metodologijo pri prikazu delovanja oblasti, pri tem pa prepričljivo, čeprav v žanru filmske komedije, pokazal, da teatralnost oblasti nemara ni samo negativni fenomen, ki bi se mu morali v svetu sodobnih demokracij na vse mogoče načine izogibati, temveč je neizbrisna struktura samega delovanja oblastnih razmerij.

Film *Biti ali ne biti* je bil posnet med 2. svetovno vojno, dogaja pa se v času nacistične okupacije Poljske. V središču filmskega dogajanja je zgodba gledališke skupine, igralcev, ter metafizično vprašanje o tem, kaj naredi nek nastop prepričljiv. Nekateri zgodnji kritiki so menili, da to ni ustrezen način, kako nasloviti težaven politični položaj, ter da filmski prikaz nacistov kot povsem človeških, s svojim smislom za humor in gledališče, ne upošteva dovolj trpljenja Poljakov in poljskih Judov. Za film sam pa politično dejanje in gledališka uprizoritev nista alternativna postopka, temveč sta med seboj tesno povezana, s čimer Lubitsch sledi Shakespearjevemu načelom gledališkega uprizarjanja oblasti. Članek se temu vprašanju posveča v prvem delu, z analizo serije Shylockovih monologov v filmu (»Mar Žid nima oči?«), pri čemer

se osredini na hiperteatralnost vsake od ponovitev. V drugem delu analizira serijo srečanj med osrednjima antagonistoma v filmu, med polkovnikom SS Ehrhardtom in poljskim igralcem Josephom Turo, še zlasti njunemu zadnjemu srečanju. Avtor obravnava njuno srečanje v primerjavi s prizorom Mišnice v *Hamletu* in pokaže, v kakšnem pomenu tisto srečanje deluje kot prascena – v freudovskem pomenu izraza – filma kot celote. Njuno srečanje je komično, vendar tako na politični kot tudi na metafizični ravni skrajno resno: film nam prikaže dve viziji Hamleta in s tem dve viziji modernosti, eno utelešeno v nacističnem polkovniku in drugo v poljskem igralcu. Film sugerira, da lahko nacizem premagamo samo z razumevanjem teatralnosti oblasti kot take – kar je Shakespearjevska lekcija, ki je osrednjega pomena za današnji čas.

MODER, Gregor. Lubitsch, Shakespeare, and the Theatricality of Power. *October*. 2021, no. 178, str. 55–80. ISSN 0162-2870. DOI: https://doi.org/10.1162/octo_a_00439. COBISS.SI-ID 97792771.

Nina Petek

Na pragu prebujenja – Svetovi sanj v budizmu, **Ljubljana: Beletrina 2022**

Programska skupina *Filozofske raziskave* (P6-0252), vodja Slavoj Krečič Žižek

Znanstvena monografija Nine Petek z Oddelka za filozofijo, ki je izšla pri založbi Beletrina v letu 2022, prinaša sistematično obravnavo pojmovanja sanj v budistični tradiciji. Delo poleg analize naukov o sanjah v različnih šolah budizma prinaša tudi nove prevode, večinoma iz sanskrta, odlomkov izbranih budističnih besedil, ki razpirajo osupljive sanjske svetove. Vse od sanj kraljice Maje, matere Siddharthe Gajtame Buddhe, utemeljitelja budizma, prek pisane palete najrazličnejših tipov sanj, tj. preroških, vzporednih oziroma hkratnih sanj, prijetnih sanj in nočnih mor, do sanj izurjene sanjalke, jogini Nigume, katere skrivno učenje o tehniki sanjanja budistični puščavniki in puščavnice, tj. jogiji in jogini, skrbno negujejo še danes. S pomočjo primarnih besedil se tako pred bralcem razpirajo številne klasične teme »filozofije sanj«, med drugim, kdo sanja sanje, kdo jih zna interpretirati in kakšni so na primer pragmatični in terapevtski vidiki sanj. Knjiga *Na pragu prebujenja – Svetovi sanj v budizmu* pa ni le poglobljena analiza pomena sanj v budistični tradiciji, temveč tudi prva izvirna znanstvena razprava o vadžrajanskem budizmu in tibetanskem puščavništvu v slovenskem jeziku.

Monografija je plod avtoričinega večletnega raziskovanja budizma in obravnava raznolike vidike pojmovanja sanj v njegovih večplastnih filozofsko-religijskih okvirih. Avtoričino izhodišče je intrigantna teza, da sanje tkejo večinoma prezrto, a neuklonljivo vez budizma in tako pišejo alternativno zgodovino tradicije, vzporedno z uradno, formalno zgodovino z eksaktnimi dejstvi, zabeleženimi v zgodovinskih knjigah, pri čemer pa hkrati snujejo tudi njene filozofske temelje. Študija, ki sanje obravnava kot stebre duhovnih obzorij budizma in njegove dinamične kontinuitete ter nekonvencionalne načine izrekanja filozofije, je podprta s prevodi izbranih odlomkov primarnih filozofskih besedil budizma iz sanskrta v slovenščino.

Monografija je unikum po svoji strukturi in vsebinski zasnovi, ki jo bogatijo prevodi besedil zgodnjega budizma in zlasti budizma mahāyāna iz sanskrta v slovenščino, prvi v slovenskem znanstvenem prostoru sploh. Avtorica je v svoje delo vključila sledeče prevode izbranih poglavij budističnih suter in drugih filozofskih razprav, ki obravnavajo predvsem različne vidike razumevanja sanj, budnosti in razsvetljenja: *Veličastje samouresničenja* (*Abhisamayālaṅkāra*), *Sutra o popolni modrosti v osem tisoč vrsticah* (*Aṣṭasāhasrikāprajñāpāramitāsūtra*), *Sutra o izčrpni pripovedi o igranju* (*Lalitavistarasūtra*), *Sutra o nastopu dobre dbarme na Lanki* (*Laṅkāvatārasūtra*), *Sutra srca popolne modrosti* (*Prajñāpāramitāhṛdayasūtra*), *Sutra o popolni modrosti, ki je shramba vrlih lastnosti* (*Prajñāpāramitā ratnaguṇasamcayagāthā*), *Sutra zlate svetlobe* (*Suvarṇaprabhāsottamasūtra*), *Pripoved o Ašoki* (*Aśokāvadāna*), *Božanske zgodbe* (*Divyāvadāna*), *Velika zgodba* (*Mahāvastu*), temeljno delo filozofske šole jogačara, Vasubandhujevo razpravo *Dvajset kitic* (*Vimśatikakarika*), odlomke Šantidevovih razprav *Zbirka o urjenju* (*Śikṣāsamuccaya*) in *Vodič po poti življenja razsvetljenega* (*Bodhicaryāvatāra*), prvi spev Ašvaghoseve pesnitve *Buddhovo življenje* (*Buddhacarita*) ter tanrično besedilo *Razprava o iniciaciji* (*Sekoddeśa*). V monografijo so vključeni tudi nekateri posredni prevodi odlomkov palijskih in tibetanskih besedil.

PETEK, Nina: *Na pragu prebujenja – Svetovi sanj v budizmu*. Ljubljana: Beletrina 2022. 437 str., ISBN 978-961-284-868-2. COBISS.SI-ID 113194243.

Elfride Reissig, Leon Stefanija (ur.)

Composing women: 'femininity' and views on cultures and music of Southeastern Europe since 1918, 2022.

Zbornik predstavlja petnajst muzikoloških pogledov na ustvarjalnost skladateljic in vprašanje »ženskosti« v jugovzhodnoevropskih glasbenih kulturah po letu 1918. Pri vprašanjih o »ženski estetiki« in onstran nje se socio-kulturni pristopi k življenju ustvarjalnih žensk izkažejo kot nepogrešljivi za sodobno muzikološko raziskovanje spola, saj zelo zapletenih dejstev glasbenega življenja in družbenih realnosti v političnih sistemih ni mogoče ločiti. S tem postanejo vidne in ozaveščene izključenost in marginalizacija skladateljic v nacionalnem in mednarodnem glasbenem establišmentu ter strategije za preseganje teh sistemov. Delo se osredotoča na družbene, kulturne in biološke predpogoje kulturnega delovanja in namerava vzbuditi radovednost za večplastne realnosti; želi povečati sprejemanje skladateljskega opusa skladateljic iz Jugovzhodne Evrope na svetovnih glasbenih odrih in v muzikološkem diskurzu.

STEFANIJA, Leon (urednik, avtor), REISSIG, Elfride (urednik): *Composing women : 'femininity' and views on cultures and music of Southeastern Europe since 1918*. Wien: Hollitzer Wissenschaftsverlag, 2022. 344 str., ISBN 978-3-99012-996-8. COBISS.SI-ID 136733187.

Človek, žival!

Evropska noč raziskovalcev – *Humanistika, to si ti!* 2022–2023, vodja Sašo Jerše

Projekt popularizacije znanosti Evropska noč raziskovalcev, ki ga pod okriljem ljubljanske univerze FF koordinira od leta 2009, poteka pod sloganom *Humanistika, to si ti!* S sloganom želimo dati poseben poudarek humanističnim in družboslovnim znanostim in raziskavam, ob tem pa se nam ne zdi predrzno misliti, da so prav vse znanosti svojstveno humanistične: vse znanosti so od človeka, vse naj so za človeka, vse naj vedno spremlja človečnost, *humanitas*.

Evropska komisija je svoj projekt Evropska noč raziskovalcev začela v okviru akcije *Marie Skłodowska-Curie* (MSCA) leta 2005 v okviru posebnega programa PEOPLE. V Bruslju je bil tedaj organiziran javni dogodek, katerega cilj je bil povečati javno prepoznavnost raziskovalcev ter njihovo vlogo v družbi in spodbuditi različne jav-

nosti in še posebej mlade, da se vključijo v raziskovalno dejavnost in ozavestijo doprinos raziskav v vsakdanjem življenju.

Odtlej Evropska noč raziskovalcev poteka vsako leto zadnji petek v septembru hkrati v več kot tristo evropskih mestih. Je eden najbolj znanih javnih dogodkov v Evropi, ki ga gostijo univerze, znanstveni in raziskovalni inštituti, muzeji in druge partnerske institucije.

Dejavnosti *Noči* se osredotočajo na splošno javnost, pri tem pa naslavljajo in vzbujajo zanimanje pri posameznikih ne glede na njihovo izobrazbeno ozadje; posebna pozornost je pri tem posvečena šolarjem in študentom. Dogodki pogosto povezujejo izobraževalne vidike z zabavo, še posebej pri naslavljanju mladih. Potekajo lahko v različnih oblikah, npr. kot *bands-on* eksperimenti, znanstveni šovi, simulacije, debate, igre, tekmovanja, kvizi ipd. Dogodki promovirajo različne evropske politike ter enakost spolov in vključevanje javnosti v raziskave in inovacije. Pri tem sodelujejo prav posebej tudi raziskovalci, ki so vključeni v programe *Obzorje Evropa* in aktivnosti sheme *Marie Skłodowska-Curie*.

Pričakovani učinki projekta Evropska noč raziskovalcev so povečano zavedanje splošne javnosti o pomenu raziskovanja in inovacij, oblikovanje pozitivne podobe o njenem financiranju, boljše razumevanje ključnih prednosti, ki jih ima raziskovanje v družbi, odpravljanje stereotipov o raziskovalcih in njihovih poklicih ter povečanje zanimanja za raziskovalne poklice in znanosti.

Projekt Evropska noč raziskovalcev – *Humanistika, to si ti!* 2022–2023 raziskuje temo *Človek, žival*. Projekt se teme loteva multidisciplinarno, saj vključuje vrsto raziskovalnih disciplin in dejavnosti, ki pokrivajo in zaobjemajo zelo prepleteno in aktualno temo odnosov med človekom in živaljo. Na ta način projektne dejavnosti posredno obravnavajo prednostne naloge, ki jih določajo misije EU, in na poučen in smiseln način javnosti približujejo družbene izzive, s katerimi se sooča EU in jih obravnava.

Celoto vseh aktivnosti projekta povezuje spletna stran www.humanistika.si, kjer je poleg tekočih dogodkov pregled preteklih aktivnosti, v posebnem zavihku pa objavljamo program *Noči*, ki zadnji petek v septembru prinaša celodnevni program znanosti, raziskovanja in kulture. Spletna stran ponuja tudi serijo intervjujev z znanstveniki, raziskovalci in umetniki. Ta vsak teden prinaša nove vsebine ter odpira nova vprašanja v povezavi s temo projekta.

Dejavnosti v času *Noči* so bile izvedene v petek, 30. septembra 2022, na osrednjih lokacijah prireditve na Novem trgu in v Atriju ZRC SAZU, vzporedno pa tudi na drugih lokacijah v Ljubljani. Vse dejavnosti so bile organizirane ob aktivnem sodelovanju raziskovalcev, ki so bili v neposrednem stiku z javnostjo. Dejavnosti so izvajali raziskovalci z desetih fakultet in akademij Univerze v Ljubljani ter pridruženi projektni partnerji.

Več kot 50 dejavnosti – nekatere so vključevale vrsto delavnic, eksperimentov, predstavitev in koncertov – je na 17 različnih lokacijah v Ljubljani izvedlo 88 raz-

iskovalcev z 10 različnih fakultet in akademij UL ter drugih partnerskih institucij. V aktivnosti v okviru *Noči* sta bila vključena tudi dva štipendista MSCA in dva raziskovalca, ki sta koristila podporo drugih EU programov.

V času pred in po *Noči* potekajo dogodki za javnost, ki jih je že več kot trideset, ob tem pa raziskovalci sodelujejo tudi pri obiskih na šolah po vsej Sloveniji, pri katerih je sodelovalo že več kot tisoč učencev in učenk na aktivnostih z domala vseh znanstvenih področij.

Izvajanje aktivnosti v živo in v neposrednem stiku s ciljno publiko odraža željo raziskovalcev, da bi se z mladimi srečali v živo. Obdobje po spletnih dogodkih je preraslo v željo po dogodkih v živo, zato smo se odločili, da osrednji dogodek ponovno izvedemo na Novem trgu, ki se nahaja v starem jedru Ljubljane. Ostale dejavnosti so potekale na različnih lokacijah v Ljubljani, večinoma na lokacijah fakultet in akademij UL ter drugih partnerskih organizacij, pa tudi v muzejih, galerijah, inštitutih, lekarnah, knjižnicah, kulturnih ustanovah in na odprtih mestnih površinah.

Projekt Evropska noč raziskovalcev – *Humanistika, to si ti!* vodi Sašo Jerše, prodekan za znanstvenoraziskovalno delo FF UL, skupaj z ekipo, ki jo sestavljajo Mateja Gaber, ambasadorica projekta, Ika Bartol, vodja Znanstvenoraziskovalnega inštituta FF, Ema Karo, vodja stikov z Evropsko komisijo, Jasna Mažgon, vodja evalvacije, ter koordinatorki projekta Tina Čič in Barbara Tomšič.

www.humanistika.si

Kaisa Koskinen, Nike K. Pokorn (ur.),

The Routledge handbook of translation and ethics.
London, New York: Routledge 2021. Routledge
handbooks in translation and interpreting studies.

Programska skupina *Literarnoprimerjalne in literarnoteoretske raziskave* (P6-0239),
vodja Tomislav Virk

Knjiga *The Routledge Handbook of Translation and Ethics* [Priročnik o prevajanju in etiki založbe Routledge] se posveča etičnim problemom, ki so povezani s prevajanjem in tolmačenjem, ter tako ponuja ne samo orisa filozofskih in teoretičnih izvorov etičnega razmišljanja v prevodoslovju, temveč tudi analizo etičnih dilem, s katerimi se soočajo različni akterji v prevodnem polju, vključno z učitelji in raziskovalci.

Enaintrideset poglavij, ki so jih napisale vodilne avtoritete na področju kot tudi mlajše raziskovalke in raziskovalci, obravnava različne tematike, in sicer od etičnih dilem, ki se porajajo ob vedno večji vlogi tehnologije v prevodnem procesu, prek posthumanizma, prostovoljstva in aktivizma, do jezikovnih človekovih pravic in zagotavljanja dostopnosti prevajanja in tolmačenja uporabnikom z različnimi ovirami. Številna poglavja podajajo prvi pregled tematike ali pa predstavljajo nov pogled na že uveljavljena področja.

Knjiga je razdeljena na štiri dele: prvi del pokriva najvplivnejše etične teorije v prevodoslovju. V drugem delu se avtorji posvečajo različnim akterjem v prevodnem polju ter etičnim dilemam, s katerimi se soočajo, v tretjem delu so kritično obravnavane nekatere osrednje ustanove, ki tvorijo in nadzorujejo etično ravnanje. V zadnjem, četrtem delu pa se avtorji osredotočajo na posebne probleme, obravnavajo nove izzive ter zarisujejo razvojne možnosti nadaljnjega raziskovanja stika med etiko in prevajanjem.

Knjiga je namenjena tako študentom kot tudi raziskovalcem etičnih problemov v prevodoslovju in tolmačeslovju, večjezičnosti in primerjalni književnosti.

Že kmalu po izidu je bila knjiga zelo pozitivno ocenjena v znanstvenih revijah s področja: na primer v reviji *JosTrans (Journal of Specialised Translation)* Eleonora Federici opiše monografijo kot bogato in izzivalno delo, »this rich and challenging volume«, Meng Zhou v *The International Journal for Translation & Interpreting* pa opiše to prvo besedilo na področju prevodoslovja, ki se temeljito posveča etičnim problemom, kot občudovanja vredno: »Koskinen and Pokorn's edited volume *The Routledge handbook of translation and ethics*, the first-ever exhaustive mapping of translation-ethical studies thus far, deserves admiration.«

KOSKINEN, Kaisa, POKORN K., Nike (ed.), *The Routledge handbook of translation and ethics*. London; New York: Routledge 2021. 494 str. Routledge handbooks in translation and interpreting studies. ISBN 978-0-8153-5823-7. COBISS.SI-ID 45511171.

<https://www.routledge.com/The-Routledge-Handbook-of-Translation-and-Ethics/Koskinen-Pokorn/p/book/9780815358237>

https://jostrans.org/issue38/rev_koskinen.php,

<http://www.trans-int.org/index.php/transint/article/download/1440/411>)

Andrea Leskovec

Radikale Fremdheit in literarischen Texten. *Im Zeichen des Unverfügbaren: Literarische Selbst- und Fremdbilder im 20. und 21. Jahrhundert.* 2022, 87–106.

Programska skupina *Medkulturne literarnovedne študije* (P6-0265), vodja Tanja Žigon

Izr. prof. dr. Andrea Leskovec se v sklopu raziskovalnega programa *Medkulturne literarnovedne študije* ukvarja z raziskovanjem »tujega« in »lastnega« v literarnih besedilih. Zaradi odmevnosti njenih raziskav so jo že leta 2021 kot plenarno govorko povabili na konferenco o literarnih podobah sebe in drugega v luči nerazpoložljivega (»Literarische Selbst- und Fremdbilder im Zeichen des Unverfügbaren«, Univerza v Rostocku in Univerza Waseda v Tokiu, 26. in 27. 11. 2021). Povabljena je bila kot strokovnjakinja za medkulturne literarnovedne študije, ki je z gostujočim predavanjem podprla mlade akademike pri njihovih raziskavah aktualnih diskurzov v teoriji kulture in medkulturnih/transkulturnih germanističnih študijah. Dogodek je bil namenjen predvsem mladim znanstvenikom, ki študirajo ali pripravljajo disertacije s področja moderne in sodobne nemške literarne vede v Rostocku in Tokiu.

Obsežen prispevek o tej tematiki je dr. Andrea Leskovec objavila v monografiji, ki so jo izdali organizatorji konference leta 2022 pri nemški založbi transcript Verlag (<https://www.transcript-verlag.de/978-3-8376-6337-2/im-zeichen-des-unverfuegbarren/>). Znanstvena razprava Andree Leskovec odraža temeljne tematske, raziskovalne in etične cilje programske skupine *Medkulturne literarnovedne študije*, ki se v veliki meri ukvarja z razmerjem med tujim in lastnim in/ali identiteto in diferenco, kar v 21. stoletju velja za enega temeljnih vprašanj na področju humanistike. Določanje »tujega« in »lastnega« kot načina obvladovanja sedanjosti, običajno (skoraj nevidno) temelji na procesih izključevanja in vključevanja, kar se izraža predvsem kot oblikovanje nacionalnih kultur ali kulturnih hemisfer, ki so med seboj v tekmovalnem odnosu, kar bi moralo biti v času politično spodbujenih migracij zastarelo, a je žal še vedno trpka realnost. V zvezi s tem prispevek razpravlja o konceptih, ki ponovno premislijo odnos do »lastnega« in »tujega«. V tem kontekstu je treba omeniti predvsem teorijo alteritete nemškega filozofa Bernharda Waldenfelsa, ki jasno razvija etično razsežnost ravnanja s tujostjo. Delo Andreje Leskovec je eden redkih poskusov prenosa Waldenfelsove teorije na delo z literaturo, kar je bil tudi razlog za povabilo na konferenco in objavo njene obsežne razprave v odmevni mednarodni znanstveni monografiji.

LESKOVEC, Andrea. Radikale Fremdheit in literarischen Texten. *Im Zeichen des Unverfügbaren: Literarische Selbst- und Fremdbilder im 20. und 21. Jahrhundert.* 2022, str. 87–106.
DOI: <https://doi.org/10.1515/9783839463376-005>. COBISS.SI-ID 131069955.

Alojzija Zupan Sosič

A theory of narrative. (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2022).

Teorija pripovijesti. Dio 2 (Zagreb: [K. Premur]; Ljubljana: Založba Univerze 2022).

Programska skupina *Medkulturne literarnovedne študije* (P6-0265), vodja Tanja Žigon

Red. prof. dr. Alojzija Zupan Sosič, profesorica slovenske književnosti na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, je članica programske skupine *Medkulturne in literarnovedne študije* že vrsto let. V času intenzivnega sodelovanja z ostalimi člani skupine – sodelovanja v istih projektih, organizacije skupnih konferenc, navezovanja na znanstvene študije sodelavcev – se je uveljavila v domačem in mednarodnem znanstvenem prostoru. Njene razprave s širokega področja humanističnega delovanja so objavljene skoraj v vseh evropskih jezikih, prav tako v ruščini, kitajščini in ameriški angleščini. Med izvrstnimi dosežki pa je potrebno izpostaviti izjemen dosežek na področju teorije pripovedi, saj je odmevna raziskava 2022 izšla tako v hrvaškem kot v angleškem prevodu.

Že ob izidu slovenske verzije monografije *Teorija pripovedi* (2017) so recenzije potrdile izjemnost tega dela, v njih je bilo na primer (Borovnik, Pavlič, Vollmaier Lubej) zapisano, da gre za temeljno delo s področja literarne vede, kakršno smo na Slovenskem doslej pogrešali, saj združuje tako pregled glavnih konceptov, ki so v rabi pri analizi in interpretaciji pripovedi, kot tudi prikaz metodoloških usmeritev, znotraj katerih so se ti koncepti razvili.

V recenzijah je bilo tudi potrjeno, da je poglobljena razprava oprta na mednarodne literarnovedne izsledke, hkrati pa uvaja veliko znanstvenih novosti: delitev na tri ubeseditvene načine, uvedba novega ubeseditvenega načina (posredovanje govora), povezava dveh pripovednih prvin, t. i. začetka in konca pripovedi, umestitev pripovednih čustev, utemeljitev nezanesljivega pripovedovalca, uvedba treh novih kategorij v okviru vrst pripovedovalca ter dosledno upoštevanje etičnega načela pri izbiri odlomkov »prezrtih« skupin, tj. vključevanje pripovedi žensk, spolnih manjšin ter predstavnikov malih in neevropskih književnosti.

Da gre res za izjemni dosežek, dokazuje stalna citiranost te monografije (Sicris izpričuje drugo mesto njene pomembnosti v Sloveniji; na drugo mesto pa je avtorica uvrščena tudi glede upoštevanega števila točk, tj. 2312) in trije prevodi, dve knjigi v hrvaščino in ena v angleščino: *Teorija pripovijesti I* (2021, prevod Ksenija Premur), *Teorija pripovijesti II* (2022, prevod Ksenija Premur) in *A Theory of Narrative* (2022, prevod Helena Biffio Zorko). Prav leto 2022 je jasno potrdilo,

da knjiga nima samo pomembne vrednosti za slovenski, pač pa tudi za mednarodni prostor. V prejšnjem letu je namreč izšla zadnja knjiga hrvaškega prevoda ter angleški prevod pri ugledni založbi Cambridge Scholars. Adaptacija za angleški prevod je še posebej vredna pohvale, saj je znanstvenica zgostila nekatera svoja spoznanja in dodala nova, ki bodo v pomoč tujim bralcem z različnimi argumenti in primeri, prilagojenimi tudi neslovenskemu bralcu.

Prav za angleški prevod (*A Theory of Narrative*, 2022) je uveljavljena znanstvenica Silvija Borovnik napisala recenzijo v angleščini (sprejeta za objavo v *Jeziku in slovu*), v katerem poudarja naslednje: »[...] je prvo tovrstno sintetično znanstveno delo na Slovenskem, kar priča o tem, da je bilo pisanje take knjige zelo ambiciozna in zahtevna naloga, ki je v preteklosti sicer mnogi odlični slovenski raziskovalci književnosti niso zmogli. Vse raziskave njenih predhodnikov s področja literarne vede so bile v luči te monumentalne monografije bolj ali manj parcialne, kar kaže tudi uvrščenost njene monografije na prestižno mesto humanističnih raziskav v Sloveniji. [...] Prepričana sem, da bo monografija *Teorija pripovedi* z angleškim prevodom postala nepogrešljiv del znanstvene literature tudi v tujini, tako kot je že nekaj časa v Sloveniji.«

ZUPAN SOSIČ, Alojzija: *A theory of narrative*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2022. 285 str. ISBN 1-5275-8778-9. COBISS.SI-ID 124739843.

ZUPAN SOSIČ, Alojzija: *Teorija pripovijesti. Dio 2*. Zagreb: [K. Premur]; Ljubljana: Založba Univerze, 2022. 389 str. ISBN 978-953-8455-16-2. COBISS.SI-ID 134568451.

Tanja Merčun Kariž, Maja Kuhar

Uporaba sledenja pogledu za raziskovanje uporabniške izkušnje v digitalnih knjižnicah

Programska skupina *Modeliranje bibliografskih informacijskih sistemov* (P5-0361), vodja Tanja Merčun Kariž

Razvoj in vzdrževanje digitalnih knjižnic predstavlja eno od pomembnih nalog knjižnic in drugih institucij, ki skrbijo za kulturno dediščino. Za uspeh pa ni dovolj le bogata zbirka, ampak tudi celostna izkušnja uporabnika ob interakciji z digitalno knjižnico. Članek v soavtorstvu mlade raziskovalke Maje Kuhar in mentorice dr. Tanje Merčun Kariž (Kuhar in Merčun, 2022) skozi različne analize raziskuje potencial uporabe sledenja pogledu za razumevanje uporabniške izkušnje v digitalnih knjižnicah. Članek je Agencija za raziskovanje Republike Slovenije uvrstila tudi v izbor *Odlični v znanosti 2022*.

V raziskavi je bila uporabljena kombinacija dveh redkejših metod za evalvacijo digitalnih knjižnic, in sicer opazovanja interakcije skozi sledenje pogledu in vprašalnikov za merjenje uporabniške izkušnje. V raziskavo je bilo vključenih 30 udeležencev, ki so opravljali nalogo v dveh pomembnih digitalnih knjižnicah – slovenski dLib.si in mednarodni Europeani, po vsaki interakciji pa so izpolnili dva vprašalnika – enega za oceno lastnosti digitalnih knjižnic in drugega za opredelitev čustvenih reakcij ob interakciji. V analizah nas je zanimala tako primerjava metod (ali dobimo primerljive rezultate, kaj izvemo s posamezno metodo o uporabnikovi izkušnji) kot tudi možnost povezovanja podatkov obeh metod za boljše razumevanje uporabniške izkušnje v digitalnih knjižnicah.

Skozi analizo vprašalnikov in različnih mer sledenja pogledu (čas do prve fiksacije na področje zanimanja, trajanje fiksacij itd.) so v članku prikazane značilnosti uporabniške izkušnje v posamezni digitalni knjižnici kot tudi razlike v uporabniški izkušnji med obema digitalnima knjižnicama. Najbolj zanimive in pomembne pa so identificirane povezave med merami sledenja pogledu, ki predstavljajo nezavedno vedenje uporabnikov, in ocenami intenzivnosti čustev in lastnosti digitalnih knjižnic. Na primer: dlje kot so uporabniki potrebovali za fiksacijo na iskalno okno, bolj so se počutili zmedene in negotove, hkrati pa tudi manj radovedne, kreativne, zavzete, tudi knjižnico so videli kot manj zanimivo in moderno. Na drugi strani pa se je daljši čas fiksacije na relevantno zbirko odražal tudi v tem, da so digitalno knjižnico videli kot bolj vznemirljivo in zanimivo. Večje skupno število fiksacij pa se je odražalo tako v čustvih (občutja frustracije in razočaranja) kot v oceni knjižnice.

Rezultati so potrdili komplementarnost obeh metod za razumevanje uporabniške izkušnje, hkrati pa so odkrili tudi povezave, ki, zanimivo, nakazujejo na vpliv intuitivnosti domače strani in iskalnega okenca predvsem na hedoničen vidik uporabniške izkušnje. Raziskava predstavlja izhodišče za nadaljnje raziskave tako na področju razvoja digitalnih knjižnic kot tudi razumevanja uporabniške izkušnje ob interakciji z različnimi informacijskimi sistemi.

Kuhar, Marija, Merčun T. (2022). Exploring user experience in digital libraries through questionnaire and eye-tracking data. *Library & Information Science Research : an international journal*, Vol. 44, iss. 3, Jul. 2022, pp. 1-11)44(3). - ISSN 0740-8188. COBISS.SI-ID – 118643203. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2022.101175>.

Polona Vilar, Vlasta Novak Zabukovec

Model kakovostne šolske knjižnice

Programska skupina *Modeliranje bibliografskih informacijskih sistemov* (P5-0361),
vodja Tanja Merčun Kariž

Model (Vilar in Novak Zabukovec, 2022) je rezultat aplikativnega raziskovanja na področju bibliotekarstva, nastal v okviru projekta OBJEM (2021), kjer je Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo FF UL sodeloval na področju Posodobljena vloga šolske knjižnice.

Glede na mnoge znanstvene in strokovne ugotovitve (Vilar in Novak Zabukovec, 2022, str. 222), so kakovostne šolske knjižnice eden od temeljnih pogojev za kakovostno vzgojno-izobraževalno delo. Po slovenski zakonodaji so šolske knjižnice obvezen del formalnega izobraževanja, torej mora imeti šolsko knjižnico vzpostavljeno vsak izobraževalni zavod na predšolski, primarni in sekundarni ravni, opredeljena je tudi strokovna usposobljenost knjižničarja (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, 2007). Ker so šolske knjižnice vključene v sistem obveznega osnovnega izobraževanja, to omogoča, da se s knjižnico srečajo prav vsi. Zato imajo edinstveno priložnost ter odgovorno poslanstvo postati in delovati kot zgled knjižnice, ki razvija učne kompetence svojih uporabnikov.

Pri večfaznem oblikovanju modela smo se naslonili na predhodno oblikovani osnutek modela (Vilar in Novak Zabukovec, 2020). Opisuje značilnosti kakovostne knjižnice v sedmih segmentih njenega delovanja, na katerih se kaže njeno kakovostno delovanje:

- Dobri pogoji delovanja: pregledno in zanesljivo financiranje, kakovostno, ažurno, ustrezno knjižnično gradivo v ustreznem obsegu, ustrezni prostori, sodobna oprema in tehnologija.
- Kompetenten knjižničar z razvitimi bibliotekarskimi, pedagoškimi in splošnimi kompetencami.
- Strategija razvoja, zapisana v strateškem načrtu, ki mora biti skladen z načrti zavoda.
- Pomembna, nepogrešljiva, priljubljena: se aktivno vključuje v življenje in delo šole, vsi akterji se zavedajo njenega pomena in je priljubljena, jo zaznavajo kot nepogrešljivo.
- Aktivna in dostopna: njena odprtost pred, med in po pouku, fizična dostopnost (lokacija knjižnice na šoli ter njen prostor), aktivnosti znotraj in zunaj knjižničnih prostorov (tudi virtualna dostopnost), aktivna notranja in zunanja promocija knjižnice.

- Vključena in integrirana: tesno in redno vključena in v zavesti vseh deležnikov nepogrešljiv del šolskega dela in življenja, kar se kaže z vključevanjem njenega gradiva in virov, prostora, tehnologije, knjižničarja v sleherno aktivnost v zavodu, v/na vseh ravneh, oddelkih, razredih/letnikih, učnih pripravah in načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela, vključenost šolskega knjižničarja v strokovni kolektiv/aktivne in prisotnost na strokovnih srečanjih, srečanjih aktivov, pedagoških konferencah ipd.
- Prispeva k učenju in znanju, pismenostim, vrednotam in vzdušju.

Osnutek modela, oblikovan kot teoretično izhodišče, smo preverili v praksi z uporabo različnih kvantitativnih in kvalitativnih pristopov in oblikovali končni model. Obsega tri soodvisne ravni: osnovni pogoji, načini delovanja in izidi (Vilar in Novak Zabukovec, 2022, str. 250-251):

Osnovni pogoji:

- Delovni pogoji: kakovostno, zadostno in ustrezno gradivo, dovolj velik in primeren prostor z ustrezno opremo in tehnologijo na sredinski lokaciji v šoli ter ustrezno financiranje.
- Knjižničar z ustrezno razvitimi bibliotekarskimi, pedagoškimi in splošnimi kompetencami, ki jih izpopolnjuje v procesu vseživljenjskega izobraževanja.
- Strategija razvoja šolske knjižnice: temeljni dokument knjižnice, je smiselno umeščen v strateški načrt šole.

Načini delovanja šolske knjižnice – načini delovanja knjižničarja in knjižnice tj. načini vključevanja šolske knjižnice v življenje in delo šole.

- Interaktivna: se odlikuje v svoji neposredni aktivnosti znotraj in zunaj knjižnice, tj. neposrednem vključevanju v vzgojno-izobraževalno delo. Glavni element take knjižnice je aktiven in zavzet knjižničar, tudi pri njeni notranji in zunanji promociji ter zagovorništvu.
- Dostopna: uporabnikom omogoča fizični in digitalni dostop, poskrbi za uporabnike z oviranostmi, zagotavlja ustrezno odprtost.
- Integrirana: prisotna s svojim delovanjem ter gradivom v vseh ravneh vzgojno-izobraževalnega dela, kar se vidi v učnih pripravah in izvedbi in vrednotenju vzgojno-izobraževalnega dela ter se realizira skozi sodelovalno poučevanje knjižničarja in učiteljev.

Izidi delovanja knjižnice pa se kažejo v njeni pomembnosti in priljubljenosti ter učinkovitosti.

- Pomembna in priljubljena: ko ima v šoli ugled in je nepogrešljiva pri strokovnem delu, pa tudi priljubljena in cenjena s strani vseh uporabnikov: učencev oziroma dijakov, strokovnih delavcev, vodstva zavoda, nepedagoških delavcev, staršev.

- Učinkovita knjižnica sodeluje pri vzgojno-izobraževalnih ciljih, ima vpliv pri razvoju pismenosti, znanja, vrednot. Posledično prispeva k vzpostavljanju pozitivnega vzdušja v zavodu.

Model torej obenem opozarja na pomembna področja za kakovostno delovanje šolskih knjižnic ter potrebo po njihovi razvitosti. Opozarja tudi na področja, potrebna nadaljnega razvoja: področje spremljanja in vrednotenja delovanja šolskih knjižnic, strateško načrtovanje, proaktivnost, promocija in zagovornišтво, pa tudi načrtno izpopolnjevanje knjižničarjev in vodstev zavodov s kompetencami in razumevanjem potreb ter ustreznih pristopov ter ozaveščanje nosilcev razvojnih funkcij knjižničnega in izobraževalnega sistema. Šolskim knjižnicam je nujno treba zagotoviti strokovne standarde, urejene delovne normative in namenska finančna sredstva. S tem smo šolskemu knjižničarstvu ponudili empirično preverjeno teoretično osnovo za uporabo v praksi, ki bo uporabna tako pri pripravi strateških temeljev (npr. nacionalne strategije razvoja šolskih knjižnic) kot pri nadaljnjem preverjanju in potrjevanju samega modela.

OBJEM. (2021). <https://www.zrss.si/projekti/projekt-objem/>

Vilar, P. in Zabukovec, V. (2017). Kakovostna šolska knjižnica – pomemben dejavnik pri razvoju veščin bralne in informacijske pismenosti. V: Haramija D. (ur.), *Bralna pismenost v predšolski vzgoji in izobraževanju*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. Str. 123–133.

Vilar, P. in Zabukovec, V. (2020). Vloga šolske knjižnice pri razvoju gradnikov bralne pismenosti. V: Haramija D. (ur.), *Gradniki bralne pismenosti: teoretična izhodišča*. Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta. <https://doi.org/10.18690/978-961-286-403-3.12> Str. 283-303.

Vilar, P. in Zabukovec, V. (2022). Model kakovostne šolske knjižnice: zasnova in uresničevanje v praksi. V: *Pogledi na šolo 21. stoletja*. ZRSŠ. https://www.zrss.si/pdf/Pogled_na_solo_21_stoletja.pdf. Str. 222-253

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja – uradno prečiščeno besedilo. *Uradni list RS 16/07*. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445>

Andreja Avsec, Gaja Zager Kocjan in Tina Kavčič

Coping styles mediate the association between psychological inflexibility and psychological functioning during the COVID-19 pandemic: a crucial role of meaning-centered coping. *Journal of Contextual Behavioral Science*. 2022, vol. 26, 201–209.

Programska skupina *Psihološki in nevroznanstveni vidiki kognicije* (P5-0110),
vodja Anja Podlesek

Na psihološko delovanje posameznika pomembno vpliva njegova sposobnost fleksibilnega prilagajanja spremenljivim zahtevam okolja. Eden od možnih mehanizmov, ki pojasnjuje povezavo med psihološko nefleksibilnostjo in psihološkim delovanjem, je način spoprijemanja s stresno situacijo. Predhodne raziskave so že proučile načine spoprijemanja, ki so usmerjeni k izogibanju oziroma ignoriranju stresne situacije, in načine, ki so usmerjeni k približevanju in aktivnemu razreševanju stresne situacije. Način spoprijemanja, ki se nanaša na osmišljanje dane situacije, pa še ni bil raziskan, saj gre za relativno nov psihološki konstrukt, čeprav bi ta način lahko bil ključnega pomena v tako negotovih okoliščinah, kot so bile na začetku pandemije COVID-19. V raziskavi je sodelovalo 1365 udeležencev, ki so izpolnili vprašalnike o spoprijemanju s stresom, psihološki nefleksibilnosti, depresiji, anksioznosti in subjektivnem blagostanju. V kontekstu stresnega začetka pandemije je psihološka nefleksibilnost prispevala k slabšemu psihološkemu delovanju, in to zaradi pogostejše uporabe izogibanja kot načina spoprijemanja ter redkejše uporabe približevanja in na smisel usmerjenega spoprijemanja. Načini spoprijemanja, ki so usmerjeni k približevanju, razreševanju stresne situacije in so na splošno zelo učinkoviti, se niso izkazali kot najbolj ustrezni v slabo nadzorovanih okoliščinah pandemije, ko aktivno spoprijemanje ni bilo mogoče. Način spoprijemanja, usmerjen k osmišljanju dane situacije, se je izkazal kot najbolj koristen na začetku pandemije COVID-19. Ta študija kaže, da je za učinkovito prilagajanje stresnim situacijam pomembna psihološka fleksibilnost, ki jo lahko spodbujamo s psihološkimi intervencijami. Poleg tega rezultati kažejo, da je iskanje smisla oz. osmišljanja dane situacije pomemben način spoprijemanja s stresom, še posebej v situacijah, za katere je značilna nizka raven nadzora in visoka stopnja negotovosti.

AVSEC, Andreja, ZAGER KOCJAN, Gaja in KAVČIČ, Tina. Coping styles mediate the association between psychological inflexibility and psychological functioning during the COVID-19 pandemic: a crucial role of meaning-centered coping. *Journal of Contextual Behavioral Science*. 2022, vol. 26, str. 201–209. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2022.10.001>. COBISS.SI-ID 126439427.

Luka Komidar, Anja Podlesek, Tina Pirc idr.

Slovenian validation of the children's perceived use of self-regulated learning inventory. *Frontiers in Psychology*. 2022, vol. 12, 1–10.

Programska skupina *Psihološki in nevroznanstveni vidiki kognicije* (P5-0110),
vodja Anja Podlesek

Raziskovalci in praktiki na področju psihologije, še zlasti na področju pedagoške psihologije (učitelji in svetovalni delavci), vedno bolj prepoznava pomembnost samoregulacijskega učenja pri otrocih, mladostnikih in odraslih. Dejstvo je, da je zmožnost samoregulacije pri učenju povezana z večjo uspešnostjo posameznikov na vseh stopnjah izobraževanja in tudi izven njega, v okviru vseživljenjskega izobraževanja. Posledično to pomeni, da obstaja potreba po razvoju kakovostnih pripomočkov za ocenjevanje samoregulacijskih sposobnosti, spretnosti in znanj pri učencih, če jih želimo razvijati. Drugo dejstvo pa je, da je večina (sicer tujih) instrumentov za merjenje samoregulacijskih zmožnosti namenjenih starejšim učencem (dijakom in študentom); za mlajše učence – osnovnošolce – pa teh instrumentov ni.

Zato smo v okviru projekta »Učinkovitost različnih vrst učnih opor pri samoregulaciji e-učenja (J5-9437)« opravili priredbo vprašalnika Zaznana uporaba samoregulacijskega učenja pri otrocih (angl. Children's Perceived Use of Self-Regulated Learning Inventory; CP-SRLI), ki temelji na sodobnih, predvsem socialno-kognitivnih in konstruktivističnih teorijah učenja. Vprašalnik CP-SRLI pokriva področje samoregulacijskega učenja celostno: prvič, zajema tako kognitivne kot metakognitivne in motivacijske vidike učenja, in drugič, meri učinkovitost učnih aktivnosti učencev pri delu v šoli in tudi pri delu za šolo doma. Vprašalnik vsebuje 15 lestvic, s katerimi merimo devet komponent samoregulacijskega učenja: učne strategije (površinske in globinske), orientiranost k nalogi, načrtovanje, spremljanje, samo-evalvacijo (dosežka in učnega procesa), motivacijsko naravnost (od zunanje do notranje motivacije), motivacijske strategije, samoučinkovitost in vztrajnost.

Slovenska različica CP-SRLI se je izkazala za pripomoček, s katerim lahko ustrezno zanesljivo in veljavno merimo učno samoregulacijo pri otrocih. Zaradi pomanjkanja celostnih in ustrezno kakovostnih vprašalnikov na področju učne samoregulacije pri mlajših učencih predstavlja CP-SRLI pomembno pridobitev za raziskovalce in praktike na področju osnovnošolskega izobraževanja. Ker meri znanja, spretnosti in zmožnosti učencev za samoregulacijsko učenje tako v domačem kot v šolskem okolju, so lahko dosežki učencev, pridobljeni s CP-SRLI, šolskim svetovalnim delavcem, učiteljem in raziskovalcem v veliko pomoč pri ugotavljanju močnih in šibkih

področij učencev, kar je osnova za načrtovanje, izvajanje pomoči in evalviranje intervencij za razvoj učne samoregulacije pri posameznikih ali skupinah osnovnošolcev.

KOMIDAR, Luka, PODLESEK, Anja, PIRC, Tina idr. Slovenian validation of the children's perceived use of self-regulated learning inventory. *Frontiers in Psychology: Quantitative Psychology and Measurement*. 2022, vol. 12, str. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.730386>. COBISS.SI-ID 93434371.

Gaja Zager Kocjan, Darja Lavtar, Gregor Sočan

The effects of survey mode on self-reported psychological functioning: Measurement invariance and latent mean comparison across face-to-face and web modes. *Behavior research methods*. 2022, vol. 54, 1–18.

Programska skupina *Psihološki in nevroznanstveni vidiki kognicije* (P5-0110),
vodja Anja Podlesek

Avtorji izvirnega znanstvenega članka so dr. Gaja Zager Kocjan in dr. Gregor Sočan z Oddelka za psihologijo ter Darja Lavtar z NIJZ. Članek je bil maja 2022 objavljen v reviji *Behavior Research Methods* (faktor vpliva: WOS 6,242, Scopus 6,663; kvartil revije: Q1), ki se posveča metodam, tehnikam in instrumentom raziskovanja v psihologiji ter predvsem uporabi računalniške tehnologije v psiholoških raziskavah. Avtorji v raziskavi obravnavajo problem primerljivosti podatkov, zbranih s psihološkimi vprašalniki, ko se uporabljajo različni načini anketiranja.

Številne populacijske raziskave kombinirajo različne načine anketiranja (pošta, telefon, splet, osebno anketiranje), da bi zmanjšale stroške in povečale udeležbo. Še posebej pogosto je tradicionalno osebno anketiranje v kombinaciji z vedno popularnejšim anketiranjem preko spleta. Različni načini anketiranja so lahko zaradi nekaterih značilnosti (npr. medij za prenos informacij, vključenost anketarja) vir sistematične merske napake, katere posledica je neprimerljivost (t. i. neinvariančnost) tako zbranih podatkov. Avtorji so v raziskavi uporabili podatke iz Evropske raziskave o zdravju in zdravstvenem varstvu (angl. *European Health Interview Survey – EHIS 2019*), ki so bili zbrani na reprezentativnem vzorcu 9900 Slovencev, starih 15 let ali več. Preko spleta je na anketna vprašanja odgovarjalo 42,8 % udeležencev, osebno pa je bilo anketiranih 55,2 % udeležencev. Avtorji so ugotovili, da postavke vprašalnikov za merjenje različnih vidikov psihičnega funkcioniranja, in sicer depresivnosti (angl. *Patient Health Questionnaire Depression Scale PHQ-8*),

zadovoljstva z življenjem (angl. *Satisfaction with Life Scale* SWLS) in duševnega zdravja (angl. *Mental Health Continuum – Short Form* MHC-SF), te lastnosti pri udeležencih merijo na enak način z osebnim anketiranjem in preko spleta. Vendar pa obstajajo občutne razlike v povprečnih dosežkih med načini anketiranja, saj udeleženci poročajo o boljšem psihičnem funkcioniranju pri osebnem anketiranju kot preko spleta, kar lahko ob kontroli motečih spremenljivk (tj. samoselekcije udeležencev v različne načine anketiranja) pripišemo bolj družbeno zaželenemu odgovarjanju v prisotnosti anketarja. Ta ugotovitev svari pred prakso združevanja podatkov, zbranih z različnimi načini, v skupen vzorec (npr. ko želimo poročati o ravni duševnega zdravja in duševnih težav v populaciji), če jih predhodno ne umerimo na isto mersko raven. Kaže tudi na potrebo po oblikovanju ločenih norm (tj. referenčnih vrednosti za demografsko primerljive skupine) za različne načine anketiranja. V članku avtorji predstavijo postopek, s katerim lahko podatke, zbrane z različnimi načini anketiranja, umerimo na isto mersko raven, preden poročamo o ravneh merjenih lastnosti v populaciji.

ZAGER KOCJAN, Gaja, LAVTAR, Darja, SOČAN, Gregor. The effects of survey mode on self-reported psychological functioning: Measurement invariance and latent mean comparison across face-to-face and web modes. *Behavior research methods*. 2022, vol. 54, str. 1–18. DOI: <http://dx.doi.org/10.3758/s13428-022-01867-8>. COBISS.SI-ID 109979907.